

TARTALOMJEGYZÉK

	Kiáltó szó!	1
MEDITÁCIÓ	Ordass Lajos áhítata	4
TANULMÁNYOK	Boleratzky Lóránd: Felkészülés a zsinatra	5
	Ittész Gábor: Az egyház küldetéséről	14
DOKUMENTUMOK	Ordass Lajos: Rádiószózat — 1956	24
	Dóka Zoltán: Nyílt levél, 1984.	26
ÉLŐ TANÚK	Botta István: Schulek Tibor emlékezete	32
FÓRUM	Boleratzky Lóránd: Változások a vallásügyi igazgatásban	40
RECENZÍÓ	Ittész Gábor: A kritikai szolidaritás példája: Vajta Vilmos könyvéről	43
	Tartalmi összefoglaló, német és angol nyelven	49
	Pályázati felhívás	52

KERESZTYÉN IGAZSÁG

Az Ordass Lajos Baráti Kör független, evangélikus,
teológiai, kritikai folyóirata

Új folyam — 1989. 3. szám szeptember hó

Megjelenik negyedévenként

Szerkesztők: ifj.FABINY TIBOR — ITTÉSZ JÁNOS

A szerkesztőbizottság tagjai: Botta István, Dóka Zoltán, Ittész Gábor, id.Magassy Sándor

Felelős kiadó: id. Kendeh György /Tel.: 1-662 - 523/

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1114 Budapest, Bocskai út 10.

Egyes szám ára: 40 Ft; évi előfizetési díj: 160 Ft

Csekkszám: Ordass Lajos Baráti Kör — Budapest — OTP XI.ker.8145-2.

Készült: ATE sokszorosító üzeme, Keszthely

ISBN 963 7742 72 7

Törzsszám: 476/89

Engedélyszám: III./EL/20/1989.

A címlapon és a hálsvevőn Dénes Pál munkája

KIÁLTÓ SZÓ

a Magyarországi Evangélikus Egyház minden tagjához

Szerkesztői megjegyzés:

(Mint ismeretes, a közelmúltban "Megújulási Mozgalom" néven új kezdeményezés született, amely mindazokat szeretné összefogni, akik a hazai evangélikus egyház radikális megújulását tartják szükségesnek. Az Ordass Lajos Baráti Kör folyóirata készséggel ad helyet a Megújulási Mozgalom nyilatkozatának.)

Testvéreink!

1989. július 24-25-én Kőszegen testvéri találkozót tartottunk, hogy felmérjük egyházunk helyzetét, és keressük a közös cselekvés útját. Megállapítottuk, hogy 1984 óta történtek kísérletek egyházi életünk megújítására. Jelenünk legfőbb jellemzője és terhe mégis az az ellentmondás, hogy miközben az egyházvezetőség a megújulás jelszavait emlegeti, valójában semmi lényegeset nem tett ebben az irányban, és így tovább folytatódik egyházunk romlása. Hogyan tudnánk évtizedeken át züllesztett nemzetünknek erkölcsi segítséget adni, amikor magunk is demoralizált egyház vagyunk?! Mindnyájunk szégyene, hogy mi, a reformáció egyháza nem példát és tanítást adunk reformokra éhes magyar népünknek, hanem még a társadalomban folyó reformoktól is messze lemaradva kullogunk a régi, hamis úton. Jelenünk a múlt árnyéka!

Ezért szükségesnek látjuk, hogy egy mozgalmat hívjunk életre, és így tegyünk valóságos lépéseket a megújulás útján. Ezenel bejelentjük a Megújulási Mozgalom megalakulását. Ebből az alkalomból kiáltó szóval fordulunk egész egyházunkhoz: Testvéreink! Fogjunk össze Jézus Krisztus szabad szolgálatára! Csatlakozzatok mozgalmunkhoz, amelyben egyedül az evangélium igazsága a mérték! Álljon közénk mindenki, aki az alábbiakkal egyetért!

- a./ Megváltónknak, Jézus Krisztusnak legyen mindenek feletti és mindent meghatározó elsőbbsége egyházi életünk minden területén!
- b./ Határoljuk el magunkat az elmúlt évtizedek állami irányítást elfogadó egyházpolitikájától, amely az egyházak felkészülésére törekvő hatalom célkitűzéseinek rendelte alá az evangéliumot, és ezzel megrontotta egyházunk életét! Ez a korszak az Állami Egyházügyi Hivatal megszűnésével hivatalosan véget ért ugyan, de tudjuk, hogy egyes állami és egyházi személyek – ha más néven és más formában is – ezt a gyakorlatot folytatják.
- c./ Utasítsunk vissza minden olyan törekvést, amely a politikusoknak rendeli alá az evangéliumot!

Szükségesnek tartjuk, hogy a megújulás követelményeit folyamatosan megfogalmazzuk, és tudassuk mind az egyházvezetőséggel, mind egyházunk népével.

Mozgalmunk igényli:

- 1./ Az egyházvezetőség vegye tudomásul a Megújulási Mozgalom megalakulását, és haladéktalanul kezdjen vele párbeszédet!
- 2./ Történjék meg végre az elmúlt évtizedek átfogó kritikai elemzése, amelytől elválaszthatatlan gyávaságaink, hallgatásaink, áruilásaink, elvtelen megalkuvásaink, szolgál-lelkőségünk bevallása! Becsüljük meg azokat, akik minden kényszerítő körülmény ellenére ragaszkodtak meggyőződésük-höz!
- 3./ Képviselőinek útján minden közegyházi jelentőségű döntés előkészítésében résztvehesen és a reformfolyamatokat ellenőrizze! Ki kell zárni annak lehetőségét, hogy az egyházvezetőség bármilyen kérdésben a lelkeszi kar és egész egyházunk feje fölött – esetleg egy magaválasztotta szűk körben – önhatalmúlag döntsön!
- 4./ Különösen fontos, hogy a zsinati előkészületeket egész egyházunk végezze. Ezért a zsinattal kapcsolatos minden témát írásban közzé kell tenni, és országos vitára kell bocsátani! Egyházunk anyagi helyzetét fel kell mérni!
- 5./ Fel kell számolni a személyi- és hivatalokultuszt és a hatalom centralizációját! Ezért pl. azonnal meg kell szüntetni a "püspök-elnöki" címet!
- 6./ Meg kell valósítani egyházunk hivatalos sajtójában közügyeink teljes nyilvánosságát!
- 7./ Végre kell hajtani a teológiai képzés és továbbképzés reformját, és ennek kérdéseit országos nyilvánosság előtt kell megvitatni!
- 8./ Meg kell kezdeni egyházunk nevelő- és oktatóhálózatának kiépítését, mindenekelőtt egy vidéki, diakotthonos evangélikus gimnázium felállításának előkészületeit!
- 9./ Fájjaljuk, hogy a múltban egyházunk evangélizációs szolgálatát felszámolták. Tudatosítanunk kell, hogy a misszió az egyház lényegéhez tartozik! Ezért alapvető feladatunk azt megújult erővel és felelősséggel végezni.

Örömmel veszünk minden hozzászólást. Ezeket levélben a következő címre kérjük: Ittzés János, 9730 Kőszeg, Gyöngyös u. 29.

Testvéreink! Országos találkozóra hívjuk mindazokat, akik a Megújulási Mozgalom céljával egyetértenek!

Találkozónk időpontja: 1989. augusztus 26. (szombat) d.e. 10 ó.
helye: Budapest, kelenföldi templom (XI., Bocskai u. 10.)

Egyházunkat Isten oltalmába ajánljuk!

Kőszeg, 1989. július 25.

Balczó András s.k.
Dr. Bolératzky Lóránd s.k.
Óóka Zoltán s.k.
ifj. dr. Fabiny Tibor s.k.
Herényi Bulcsú s.k.
Dr. Herényi István s.k.
Ittész Gábor s.k.
Ittész János s.k.
Ittész Jánosné s.k.
Jankovits Béla s.k.
Laborczi Zoltán s.k.

Laborczi Zoltánné s.k.
Lupták György s.k.
Lupták Gyula s.k.
Id. Magassy Sándor s.k.
Id. Magassy Sándorné s.k.
Ifj. Magassy Sándor s.k.
Magassy Zoltán s.k.
Nagy Miklós s.k.
Rázse István s.k.
Tekusné Szabó Izabella s.k.
Weltler Sándor s.k.

Zólyomi Mátyás s.k.

1989. augusztus 26-án az aláírókhoz csatlakoztak:

Eszlényi László
Eszlényi Lászlóné
Isó Zoltán
Dr. Kardos Ernő
Dr. Keken Andrásné
Marschalkó Gyula
Milán Gábor
Németh Ernő

Dr. Novák Károly
Dr. Sorbán Pálné
Saródy Gyula
Szepestalvyné Magassy Márta
Torda Dóra
Wunderlich Sándor
ifj. Zászkaliczky Pál

V I S S Z H A N G

Az itt közölt községi nyilatkozatunkat megküldtük a gyülekezeteknek, a teológiai tanároknak, az egyházvezetőség tagjainak és az Evangélikus Élet szerkesztőségének, de az azóta eltelt egy hónap alatt semmilyen hivatalos visszajelzést nem kaptunk. A Kiáltó Szóró, akárcsak az Ordass Lajos Baráti Kör folyóiratának, a Keresztyén Igazságnak a megjelenéséről a hazai evangélikus sajtó mindezekig nem vett tudomást.

Iratunk mégsem maradt visszhang nélkül. Egyetértő, támogató levelek és nyilatkozatok mellett számos kritikát is kaptunk. A bírálókat egy része a Megújulási Mozgalom által egybehívott kelenföldi találkozón hangzott el. Felhívásunk sajtóközlése alkalmat ad arra, hogy az eddig tudomásunkra jutott ellenvetésekre röviden reflektáljunk.

- 1./ Tudatában vagyunk annak, hogy nemcsak mi kívánjuk egyházunk megújulását. Látásunk szerint azonban egyházunk jelenlegi válsága olyan mély, hogy radikális fordulatra van szükség.
- 2./ Az elmúlt két évben változások történtek, de tisztulás nem. (Nem történt meg az elmúlt évtizedek egyértelmű felmérése a teológia és a törvényesség szempontjából; nem történt meg a hierarchikus egyházstruktúra lebontása és az egyházi közélet demokratizálása; nem valósult meg a tájékoztatás és az ügyintézés nyilvánossága stb.)
- 3./ Az elhangzott vádak ellenére sem akarunk mást, mint érdemi és folyamatos párbeszédet (pl. a már mások által is javasolt kerekasztalbeszélgetés megvalósulását), és a többség akaratának a döntési mechanizmusban való érvényesülését.

Győr, 1989. augusztus 28.

A Megújulási Mozgalom Intézőbizottsága

M E D I T Á C I Ó

Ordass Lajos

Mt 28,19^x

Menjetek el, tegyetek tanítványokká minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében.

Mt 28, 19.

URAM!

Érdekes volna megszámolnom, hányszor mondtad ezt: "Jöjjetek!" – és hányszor ezt: "Menjetek!" Nem számoltam még meg. Érzésem szerint a hívó szót többször mondtad. Mert ez az első. Hozzád kell találni. Nyilván ez a fontosabb is. De akárhogy áll is ez a dolog, kétségtelenül sokszor mondtad a küldő szót is. A mennybemenetel hegyén adott missziói parancsodban is. Erős hangsúlyt helyeztél rá. Tehát az nem lehet hitemnek lényegtelen oldala.

Tanítványaidat nem üres kézzel küldted a világba. A legdrágább kincset: a megváltásról szóló evangéliumot bíztad rájuk. Ezt vitték el útjukra.

URAM!

Többször megfordult már az eszemben: ha tanítványaid, az első keresztyének, a misszionáriusok, a reformátorok csak annyira vették volna figyelembe ezt az akaratot, mint én és társaim, akkor mi a Te evangéliumodról talán sohasem hallottunk volna. Valószínűleg sohasem küldesz engem messze idegen pogány népek közé, de ez nem jelent fölmentést küldetésem alól. Van belmissziói munkaterület is. Talán közelebb, mint gondolnám. Úgylehet – a családi otthonomban.

x/ Útravaló az év minden napjára.
Útitárs, Köln, 1967. 221. oldal.
Ordass Lajos MEDITÁCIÓS köteté név nélkül jelent meg.
/Szerk./

TANULMÁNYOK

BOLERATZKY LÓRÁND

FELKÉSZÜLÉS A ZSINATRA

A zsinatok történetéről és a megoldásra váró feladatok

Társadalmunkat a zsidbadtság évei után a megújulás szellemi hatják át. Ebből a folyamatból az egyház sem maradhat ki, ha szolgálatát korszerűen kívánja végezni.

Az Országos Presbitérium ezért elhatározta, hogy "egyházi törvénykönyvünk átvizsgálására, illetve új törvénykönyvek alkotására 1992 évre a Magyarországi Evangélikus Egyház Zsinatát összehívják".

A magyar evangélikus egyháznak kétféle autonóm jogalkotó szerve van: a zsinat és az önkormányzati hatóságok. A zsinat határozatai az egyházi törvények (kánonok), az önkormányzati hatóságoké a szabályrendeletek (Statutum, szabályzat, ügyrend, utasítás, rendszabály, ügyviteli, vagy helyi szabályzat, szolgálati utasítás, alapszabály vagy rendezet synonym fogalmak).

Egyházi törvény és szabályrendelet fogalma kezdettől fogva nem különült el élesen egymástól, felváltva használják azonos tartalommal. Az Egyházi Alkotmány (1891-94) megalkotása óta azonban egyházi törvény és szabályrendelet fogalma élesen elkülönül egymástól. Ezuttal elsősorban az egyházi törvényhozás elsődleges szervével: a zsinattal szeretnék foglalkozni.

A magyar evangélikusok a XVI. században több zsinatnak nevezett gyűlést tartottak^{1/}; ezek hitcikkelyek megállapításával és hitvallások szerkesztésével foglalkoztak és particulárisak voltak.

Az evangélikus egyház szervezetét megállapító zsinat tartására először az 1608 k.e. I.tc. jogosította fel az egyházat, kimondván annak önállóságát. Ennek alapján hívta össze Thurzó György nádor a zsinatot Zsolnára, amely ott 1610 március 28-30-ig ülésezett a meghívott főnemesei, vármegyék és szabad kir. városok, valamint a 11 esperesség lelkes képviselőinek a jelenlétében. A zsinat a 11 esperességet három superintendenciára osztotta és a superintendenseket is megválasztotta. Szabályozta jogaikat és köteleességeiket. A zsinat az esperességek rendtartásait továbbra is érvényben hagyta, amennyiben azok a zsinat kánonaival nem ellenkeztek.

Az 1614. évi szepesváraljai zsinat Szepes és Sáros vármegyék főnemeseit, nemeseit és az öt szab.kir.város követeit, valamint a két vármegye esperességeinek és iskoláinak képviselőit foglalta magában. A püspökválasztásra vonatkozó szabály kivételével a^{3/} zsinat határozatai megegyeztek a zsolnai zsinat határozataival.

Az 1707. április 3-10 között Rózsahegyen tartott zsinat elnevezése ellenére (generalis nationalis synodus) nem tekinthető

valójában egyetemes zsinatnak, mert azon csupán a Dunán inneni és Tiszán inneni kerületekben fennálló senioratusok és egyház-községek képviselői vettek részt. A zsinat az egyház területi beosztását, a superintendensek jogkörét, az egyházi szent cselekmények végzésének rendjét újra szabályozza. Az egyházi törvénykezés ellátására két konsistoriumot állít fel, s először tesz említést az egyházközségek és iskolák felügyelőiről.

A rózsahegyzi zsinat határozatainak végrehajtására sor nem került, mert az 1715. évi országgyűlés a zsinat határozatait megsemmisítette. Csak az 1790: XXVI tc. – a protestánsok magna cartájának – hatálybalépése után gondolhatott arra az evangélikus egyház, hogy zsinatot tartson.

A zsinatot 1791. szeptember 12-től október 14-ig Pesten, királyi biztos jelenlétében tartották. A reformátusokkal való összhang biztosítása érdekében, – akik Budán ülészttek, – vegyes bizottságot küldtek ki. Jóllehet a zsinat részletes egyházi alkotmányt készített, a lelkészek és világiak közti viszony elmérgesedése miatt, a király nem szentesítette a határozatokat. A gyakorlat ennek ellenére átvette a zsinat rendelkezéseit és a XIX. században lényegében ezek érvényesültek.

Az evangélikus egyház életében a Prónay Dezső egyet. felügyelő és Karsay Sándor püspök elnöklése alatt Budapesten 1891. december 5-én megnyílt és 1894. november 7-én bezárult zsinat volt a legfontosabb, mert ez alkotta meg az egyház új alkotmányát, amely lényegében még ma is, – bár módosításokkal, – de az egyházi szervezet alapja.

A zsinat munkáját 6 ülősszakban végezte, egy-egy ülősszak 2-5 napig tartott, összesen 128 zsinati tag vett részt. A zsinat törvényes megalakulása után az alakuló gyűlésen alapították meg, a zsinat tárgyalási és tanácskozási ügyrendjét és megválasztották a zsinati tisztségviselőket. Ekkor döntöttek el azt is, hogy a zsinat milyen ügyekkel foglalkozzon. A kérdések megvitatására és kidolgozására az alkotmányi, tanügyi, pénzügyi, törvénykezési, gazdasági, kérvényi, naplóbíró és protestáns vegyes bizottságokat állították fel.

Az Egyházi Alkotmány hat részből áll: Az első rész: "Általános határozatok", a második rész "Az önkormányzati testületek, s ezek kormányzati hatóságai és tisztviselői", a harmadik rész "A zsinat", a negyedik "Az egyház iskolái", az ötödik "Az egyházi háztartás", a hatodik rész pedig "Az egyházi törvénykezés" címet viseli. A törvénykönyv 443 §-ból áll.

A második budapesti zsinat 1913-16. között elkészítve a javaslatokat összeillt ugyan, azonban a közbejött világháború miatt eredményes munkát nem tudott végezni és így feloszlott anélkül, hogy tárgyalás alá vette volna a javaslatokat.

Ennek a javaslatai képezték az 1934-37. évi harmadik budapesti zsinatnak.

A zsinatot előkészítő bizottság 12 éven át 5 albizottságban (alkotmány és közigazgatási, tanügyi, pénzügyi, törvénykezési és egyeztető) dolgozott, azt követően, hogy először az elővi álláspontokat már kialakították. A zsinati anyag előkészíté-

sét igen széleskörű irodalmi vita előzte meg, a különféle javaslatok számára az Evangélikusok Lapja, az Evangélikus Élet és az Evangélikus Lap adott helyet, emellett azonban a különböző egyházkormányzati szervek közgyűlései is igen bő számban foglaltak állást az egyes reformok mellett.^{8/} A Zsinat végül is 1934 november 10-én ült össze 67 zsinati tag jelenlétében és 1937. november 9-én zárult.

A zsinat elvi jelentőségű tárgya közül az alábbiakat lehet kiemelni:

A protestáns tábori püspökség intézményének törvénybe iktatása. Az Egyházi Alkotmány alapszervezetébe a presbitérium intézményének a bevezetése az egyházmegyei, egyházkerületi és egyetemes egyházi közigazgatási fokozaton is;
A missziói körök jogállásának rendezése;
a nők szavazati jogának kiterjesztése;
A fegyelmi felelősség kiterjesztése valamennyi egyházi alkalmazottra; továbbá az egyháztagok fegyelmezése,
Az egyetemes közgyűlés hitéles törvényt magyarázó hatáskörének és a törvény kiegészítő szabályrendelet alkotás jogkörének szabályozása;
a zsinat szervezetének módosítása az egyházkerületek követküldési jogának bevezetésével;

Az 1948. december 8-án Turóczy Zoltán püspök és Mády Zoltán egyetemes felügyelőhelyettes elnökölte mellett 63 zsinati képviselő jelenlétében megnyílt zsinat lényegében az állam és az evangélikus egyház közti egyezmény elfogadása céljából ülésezett. A zsinat a szerződéstervezetet lényeges módosító indítvány nélkül fogadta el; Turóczy módosító javaslatát a zsinati állandó bizottság elé utalta azzal, hogy "tétessenek lépések még további középiskolák vagy középiskolának meghagyása érdekében; a meghagyandó középiskola vagy középiskolák kijelölését azonban belső egyházi tárgyalások elé utalja". Megválasztották egyben a szervezeti és kormányzati, az iskolai, a törvénykezési és háztartási,^{10/} valamint az egyezmény, egyeztető és naplóbíró bizottságot.

A zsinat következő ülészakát 1952. február 5-én tartotta Turóczy Zoltán egyházi elnök és Reök Iván egyetemes felügyelő elnökölte mellett. Reök Iván megnyitó beszédében hangoztatta, hogy törvénykönyvünket alakítjuk újjá, hogy megújhódó egyházunk belső életének megújított külső kereteket biztosítson". A demokrácia elleni reakciós gesztusnak minősítette az egyetemes felügyelői tisztség megszüntetésére irányuló törekvéseket. Mi lesz az 562 lelkésszel — tette fel a kérdést —, ha kiszorítják a világiakat az egyház kormányzatából és a közéletből, ne hogy magukra maradjanak a templomban és a gyülekezetekben is.

Beszédének ezt a részét egyesek a véleménynyilvánítás elfojtására irányuló kísérletnek minősítették és feltehetőleg 1952. február 6-án ezért mondott le egyet. felügyelői és zsinati világi elnöki tisztéről. Az akkori közhangulatra jellemzőnek tekinthetjük, hogy a zsinati tagok közül 17-en mondtak le, 10-en pedig különböző bizottsági tagságukról. Sor került ezután

a zsinat 1948-ban történt megnyitása óta beérkezett javaslatok ismertetésére, melyek közül négyen a kerületek arányosítását, valamint a szolgálati korhatár bevezetését javasolták néhányan. Az új törvény tervezetétént Dezséry László nyújtotta be tervezetét. Beszédében többek között kiemelte, hogy egyházunkat a valóságos történelmi magyar evangélikus gyülekezetekre építjük. A gyülekezetek saját, belső erejére. Egyházunk külső keretét odáig bontjuk le, amíg az életünk azt kitölteni képes és szervezetét akkorává tesszük, amekkorák a valóságban vagyunk... Zsinatunk törvényalkotó munkája is bizonyítéka annak, hogy mint egyház leszámoltunk a magyarországi múlttal, s egyek vagyunk hazánkkal.^{12/}

A zsinat végül is megalkotta az I. törvénycikket az egyház új területi beosztásáról, az V. tc-et az egyházi hivatalról és az egyház munkásairól, a VII. tc-et az egyház háztartásáról, végül a VIII. tc-et az egyház szeretetszolgálatáról.

Az 1963. december 12-én tartott egyetemes közgyűlés határozata alapján került sor 1966. december 8-án és 9-én a zsinat plenáris ülésére Mihályfi Ernő és D. Dr. Vető Lajos elnöklété mellett. A zsinaton 65 zsinati tag vett részt. Vető Lajos zsinati beszámolójában többek között a következőket mondta: "Az 1952-53-as zsinat már kitűnő munkát végzett egyházunk új területi beosztásával és több lényegileg megfelelő törvényt alkotott. Az ellenforradalom kártétele után tisztulás és rendeződés következett. Az élet azonban teljes és egységes törvénykönyvet sürgetett, hogy egyházunk törvényes és jó rendjét a megváltozott történelmi viszonyoknak, az új teológiai felismeréseknek megfelelően értelmesen és korszerűen szabályozzuk".

Az ünnepélyes nyilatkozatot közfelkiáltással fogadták el. Az I. törvény a magyarországi evangélikus egyházzal szól, a II. rész az egyház szolgálatának rendjéről, a III. rész felkészítés az egyházi szolgálatra, IV. törvény: Az egyház szeretetszolgálatáról, V. törvény: Az egyház háztartásáról, VI. törvény: Az egyházi bírászkodásról.^{13/}

Anélkül, hogy ezúttal részletesen értékelnénk az 1966. évi egyházi törvénykönyvet,^{14/} annyit mindenképpen meg lehet állapítani, hogy jogászai szempontból semmiképpen sem lehet sikeres munkának tekinteni, mert néhány olyan új jogintézményt honosított meg, mely egyházunk demokratikus jogrendszerével nem egyeztethető össze.

Tanulságként megállapíthatjuk, hogy jó törvénykönyv alkotásának elengedhetetlen feltétele, hogy a jogalkotásban jártas személyek vegyenek részt a munkában.

Fontos teendő egyházjogászaink számbavétele. Ezen a téren komoly nehézségekre számíthatunk, minthogy az egyházvezetés az elmúlt évtizedekben kiszorította a hozzáértőket az egyházi közéletből és az utánpótlásról sem gondoskodott. Pedig egyetértünk dr. Kislényi Géza megállapításával, aki azt mondta, hogy "törvényt alkotni nem jogászként lehet ugyan, de abszolút laikusként aligha". A teológiai képzettség feltétlenül előnyös, de önmagában nem pótolhatja az egyházi jogi felkészültséget.

Közismert, hogy a miskolci evangélikus jogakadémiát, amely kifejezetten az evangélikus egyházjog művelését szolgálta, 1949-ben megszüntették.¹⁵⁷ De 1951-ben megszüntették a jogi karokon az egyházjogi tanszékeket is, így a debreceni egyházjogi tanszéket is, amely a protestáns egyházjog művelését volt hivatva szolgálni. Így aztán nyilvánvaló, hogy ma már csak elvétve, az idősebb korosztályhoz tartozók között találunk az egyházjogban is jártas jogászokat.

A zsinatkészítő munkálatokban résztvevő személyek számbavétele után szükség van országos jellegű felmérésre annak megállapítása érdekében, hogy az egyházi közvélemény milyen vonatkozásokban kíván változásokat végrehajtani.

Nyilvánvaló, hogy az egyházi alkotmánynak le kell bontani azokat a hierarchikus-centralisztikus vonásait, melyek a demokratikus elvekkel ellentétesek, másrészt természetesen hitéleti szempontból is felül kell vizsgálni az alapvető kérdéseket.

Felvetődik a kérdés, hogy van-e szükség új törvénykönyvre, avagy elegendő lenne novelláris úton módosítani a régit. A célszerűségi szempontok új törvénykönyv megalkotása mellett szólnak. Túlságosan is sok vonatkozásban kell a régi törvénykönyvet módosítani, s ezért nemcsak az elegancia legist sértenénk meg, hanem a törvénykönyv összhangját is megbolygatnánk kényszerű toldozással-foltozással.

Célszerűnek látszana az alapvető kérdéseknél alternatív megoldási mód felvetése és a zsinati tagokra kellene bízni annak eldöntését, hogy melyik megoldás látszik leginkább célravezetőnek.

A teljesség igénye nélkül szeretnék rámutatni, néhány olyan rendelkezésére az egyházi törvényeknek, amelyek jogi szempontból tarthatatlanok.

Így mindenekelőtt az ünnepélyes nyilatkozatot meg kell tisztítani a propagandisztikus szölamoktól és elégségesnek látszik az egyház hiteltvi alapjára történő hivatkozás.

Gondosan át kell dolgozni azokat az alapelveket, amelyeken az egyház alkotmánya felépül.

Az egyház területi beosztását három egyházkerületre kellene bővíteni. A jelenlegi két egyházkerületi rendszer mellett a demokrácia elve eleve nem érvényesülhet: a hivatalára nézve idősebb püspök akarata érvényesül, minthogy azt a másik püspök nem tudja ellensúlyozni. A tres facium collegium elvét kell alkalmazni ahhoz, hogy a két másik püspök kontrollja érvényesülhessen. A püspökök jelenlegi túlterheltsége ezzel a decentralizációval elsősorban az egyre szaporodó külföldi kapcsolatok miatt is csökkene. Megszűnne ezzel a két egyházkerület területileg nem túl szerencsés megosztása kettős budapesti székhelylyel.

Az egyháztagság széleskörű jogi szabályozásának a módját is át kell újra gondolni, úgyszintén az egyházközségek anyagi létét biztosító önkéntes hozzájárulás szilárdabb alapokra helye-

A lelkészválasztással kapcsolatban biztosítani kell a gyülekezetek maximális autonómiáját. Körül kell bástyázni a lelkészi függetlenséget és olyan jogszabályokat kell hozni, amelyek a lelkészeket védik, kiszolgáltatott helyzetüket megszüntetik. Rögzíteni kell azokat a tevékenységi területeket, ahol a lelkész működését korlátlanul kifejtheti. El kell törölni az "egyházi közérdekből" történő áthelyezés intézményét, vagy csak kivételes esetben bírói eljárás alapján lehetővé tenni olyankor, ha a gyülekezet és lelkésze között megromlott a viszony. Meg kell szüntetni a püspököknek azt a jogát, hogy a "meghívhatóság" kérdésében döntési joga legyen.

Intézményesen biztosítani kell a nyugdíjba menő lelkészek számára hosszútávú intézkedések útján- a lakáskérdés megoldását.

Meg kell vizsgálni, hogy miként lehetne a közgyűlések aktivitását előmozdítani, esetleg a képviselőtestület általánossá tétele révén, minthogy a közgyűlések iránt jelenleg mérsékelt az érdeklődés. De az is nyilvánvaló, hogy aki részt vesz az egyházi életben és a teherviselésben, minden további nélkül nem üthető el attól a jogától, hogy az egyház ügyeinek intézésébe bele ne szólhasson.

Bővíteni kell az esperesi jogkört és a jelenlegi formális szerepét ki kell terjeszteni.

Célszerűnek látszik, hogy a püspökök és egyházkerületi, valamint országos felügyelők a jövőben ne élethossziglan, hanem meghatározott időre (pl. 12 évre), esetleg az általános lelkészi szolgálat időtartamáig legyenek megválasztva és a visszahívásukra legyen meg a lehetőség.

Amennyiben az új választójogi törvény lajstromos alapon az evangélikus egyház számára is kíván képviselői helyet biztosítani a törvényhozásban, lehetővé kellene tenni, hogy ezt a személyt tényleges választás útján, lehetőség szerint a világiak sorából lássa el valamelyik kerületi, vagy országos felügyelő. A közelmúltban igen sok oldalról hangzott el olyan kívánság, hogy nem helyes dolog a püspök elnököt automatikusan bevonnai a napi politikai életbe, mert ez nem mozdítja elő az egyház tekintélyét.

Az országos felügyelő jogkörét indokolatlanul szűkítette az 1966. évi törvényhozás, mivel eddig az országos felügyelő egy személyben, — mint Elsass-Lotharingiában — képviselte az egész evangélikus egyházat. Ez a jogkör hierarchikus irányba tolódott el, s a paritás felborult a lelkészi elemnél — az esperesi fokozat kivételével — kialakult jogkörök túlsúlyával. Pedig a múltban fenséges volt a harmónia egyházi és világi elem között, s melynek oly kifejező szimbóluma volt a paritás, egyházunk jövőendő fejlődésének a záloga.

A világi elemnek biztosítani kell a korábbi jogokat és súlyt. Mindjárt ott lehetne kezdeni, hogy az országos felügyelő — a Faszor visszaadása kapcsán visszanyerhetné az országos egyházi és iskolai felügyelői címét és jogkörét, amelyet közel kétszáz éven keresztül viselt.

Bántó és méltánytalan a világiak rovására az a megkülönböztetés, hogy az egyházmegyei, egyházkerületi és országos felügyelő választásánál csak a közgyűlési tagok lehetnek jelöltek. Miért ez az indokolatlan zártság?

Újra kell szabályozni az alapítványok és iskolákkal kapcsolatos kérdéseket és ennek kapcsán felmérni, hogy az egyháznak milyen iskola-típusokra van szüksége.

Meg kell szüntetni az országos presbitérium törvényerejű rendelet alkotási kiváltságát, amely az állami vonalon az elnöki tanácsot megillető jogkör átültetéseként jelentkezett. Semmi szükség nincs rá, hogy az országos presbitériumot kivételes törvényhozói jogkörhöz jusson. Következésképpen arra kell törekedni, hogy amennyire ez egyáltalán lehetséges, a törvényhozói jogkört elválasszuk a közizgatásitól.

A demokratikus elvek korlátozását jelenti, hogy a presbitériumokat ruházta fel az 1966. évi egyházi törvény a magasabb fokozaton levő elnökség megválasztásának a jogával, nem pedig a közgyűlést. Az sem helyeselhető, hogy a zsinat elnöksége hivatalból az országos elnökség. Ezt is választás útján kellene eldönteni.

Ugyancsak helytelen intézkedésként értékelhető az, hogy a felsőbb egyházkormányzati szervek közgyűlése három évenként köteles ülésezni. Ez az ellenőrzés nagyfokú lazulásához vezetett.

Célszerűnek látszana az egész pénzügyi gazdálkodási rendszert újra szabályozni a takarékoság elvének maximális érvényesítése mellett. Ki kell hangsúlyozni az anyagi felelősség elvét, azt, hogy minden intézkedő egyházi személy anyagilag és erkölcsileg is felelős intézkedéséért. Szabályozni kell azokat a haszonhajtó tevékenységi területeket (könyvkiadás, bérmunkák, végzése, könyvterjesztés, építőipari vállalat javító tevékenysége stb.)

****

J E G Y Z E T E K

- 1./ Zsilinszky Mihály: Visszapillantás a hazai evang. egyháznak XVI. századbeli zsinataira. Pozsony, 1915. 1-31 l.
- 2./ Zsilinszky Mihály: Az 1610. Zsolnai Evangélikus Zsinat háromszázados emlékünnepe. Selmecbánya 1910. 27-31 l.
- 3./ Bruckner Győző: Az 1614. évi szepesváraljai zsinat és kánonjai, Nyíregyháza, 1914.
- 4./ Zsilinszky Mihály: Egy forradalmi zsinat története, Budapest, 1889.
- 5./ Szeberényi Andor: Az 1791 évi pesti ág.hítv.ev.zsinat története, Pest, 1869. U.az: Censura canonum synodi pestiensis evangelicorum 1781.
- 6./ Thébusz János: A magyarországi ág.hítv.ev. egyház 1891-94.-i országos zsinatának története, Budapest, 1895. 602. l.

- 7./ Kiss Antal: Az 1913-16. évi budapesti országos ág.hítv.ev.zsinat Miskolc, 1937. Miskolci Jogászélet Könyvtára új sorozat 26. továbbá Novák István: Az 1913-16. évi budapesti országos ág.hítv.evangel.zsinat bizottsági joganyaga Miskolc, 1937.
- 8./ Kiss Antal: Az 1934-37. évi budapesti országos evangélikus zsinat előzményei, lefolyása és joganyaga, Miskolc, 1941/24-és köv.
- 9./ Kiss Antal i.m. 56.l.
- 10./ Megjelent a Magyar Közlöny 1948. december 16.-i 276. számában.
- 11./ V.ö. Evangélikus Élet. /A zsinat a kerzatról nézve/ 1952. február 10. l.l.
- 12./ U.o.2.lap. Az I. zsinati bizottság elnöke: Dezséry László, a II. Szabó József, a III. dr. Vető Lajos, a IV. dr. Veisz Aladár.
- 13./ Egyházi Törvények. A Magyarországi Evangélikus Egyház Törvénykönyve. Budapest, 1967. 167 l.
- 14./ Lóránd Boleratzky: Das neue Gesetzbuch der Ev.-luth. Kirche Ungarns. Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht. Tübingen 33. Band März 1988. 53-66 l.
- 15./ V.ö. Boleratzky Lóránd: Egyház-jogászképzésünk a múltban. Lelkipásztor 63 évf. VIII. sz., 1988. augusztus, 415-420 l.

A Norvég Israelmisszió magyar nyelvű adása

szombaton és vasárnap 18 órától 18.15-ig

a 31 méteres monte-carlói hullámhosszon.

A reformmozgalom dokumentumai

Folyóiratunk egyik célja az egyházunkban 1984 óta megindult megújítási törekvések dokumentumainak a publikálása. Az aktuális dokumentumokat minél hamarabb kívánjuk közzétenni, ugyanakkor folyamatosan közöljük az eddig elhallgatott, de immár történelmi jelentőségű írásokat is. Az alábbiakban kronológiai sorrendben felsoroljuk őket és feltüntetjük a megjelenés, illetve a tervezett publikálás adatait. (Szerk.)

1984	Dóka Zoltán: <u>Nyílt levél</u>	- <u>Keresztyén Igazság</u> 1989/3.
1986	<u>Testvéri szó</u>	- <u>Keresztyén Igazság</u> 1989/4.
1987	<u>Javaslatok</u>	- <u>Keresztyén Igazság</u> 1990/1.
1988	Dóka Zoltán: <u>Summa summarum</u>	- <u>Keresztyén Igazság</u> 1989/1-2.
1989	<u>Kiáltó szó</u>	- <u>Keresztyén Igazság</u> 1989/3.

Az Ordass Lajos Baráti Kör a Budapest-kelenföldi Gyülekezettel közös rendezésben

SZABADEGYETEMI ELŐADÁSOKAT-at

tart november hónapban minden csütörtöki napon du. 6 órai kezdettel a gyülekezeti tanácsteremben:

- november 2-án: A keresztyén ember (önkritika)
- 7-én: A keresztyén ember és a hivatás
- 16-án: A keresztyén ember és a pénz
- 23-án: A keresztyén ember és a felelősség: család, nép, haza
- 30-án: A keresztyén ember és a tudomány

A Baráti Kör és a Gyülekezetnek tagjait, valamint az érdeklődőket szeretettel hívjuk és várjuk. Gazdagodjunk keresztyén hitünk evangéliumi tanításában.

"Az egyháznak nincs más rendeltetése és dolga, mint Isten ígéjének hirdetése. Ha nem ezt teszi, nem egyház, — legfeljebb névleges. Nem az ige van az egyházért, hanem az egyház van az igéért. Nem azért van ige, hogy az egyház megszólalhasson, hanem azért van egyház, hogy az ige megszólalhasson. Nem az egyház teremt igét, hanem az ige teremti az egyházat. Az igazi egyház legfontosabb ismertetőjele az Isten ígéje. Ahol Isten ígétjét hirdetik és hallgatják, ott az egyház."

(Luther)

Egy ügynek nem az ellenségei, még csak nem is az árúldói tudnak a legtöbbet ártani, hanem a hívei, — talán éppen megszállott és szenvedélyes hívei, — ha félreértik vagy félremagyarázzák azt. Áll ez az egyházra és az evangélium ügyére is. Elég itt Jézus tanítványainak értetlenségére gondolni vagy Pál apostol küzdelmére a törvényeskedő judaistákkal, meg Luther harcára a rajongók ellen.

Ez teszi mindig aktuálissá az egyház, elsősorban a teológia önvizsgálatát: nem értette-e félre, akarva-akaratlan nem magyarázta-e félre az evangéliumot, érti-e, jól érti-e önmagát, s feladatát, küldetését ebben a világban. Ha az egyháznak, közelebbről az egyház tudományának, a teológiának ez az önvizsgálata — akár belülről fakadó önelégültségből, akár kívülről jövő, ráerőszakolt kényszerből — megszűnik, végzetes helyzetbe kerülhet maga az egyház, s a rábízott ügy, az evangélium ügye is. Az egyház célt téveszthet, az evangélium eltorzulhat, éspedig anélkül, hogy ez nyilvánvalóvá, s így korrigálhatóvá lenne.

Kärner Károly írja (Bevezetés a teológiába, Bp. 1954. 85. l.): "A teológiai tudomány eleven csak akkor lehet, és szolgálatát az egyházban helyesen csak akkor teljesítheti, ha a teológiai tudomány művelője tudatosan és elevenen benne él a keresztyén hitközösségében és osztozik a gyülekezet minden egyes tagjának a hitvalló szabadságában. Ez a hitvalló szabadság nemcsak az egyház tanításához fűző lelkiismeretbeli kötöttséget jelent, hanem magában foglalja a kritikát is, mégpedig a kritikát az egyházon, annak berendezkedésén és intézményein is. Sőt magában foglalja ez a hit azt a kritikát is, mely az egyház tanítását állandóan hozzá méri a Szentíráshoz, mint az isteni kinyilatkoztatás eszközhöz, a tulajdonképeni és végső zsinormértékhez."

Természetes, hogy ugyanakkor a teológia és a teológiai kutatás is az egyház kritikájának a mértéke alatt áll. Noha ezt

x) Kérlek, ne feledd megosztani ezt a cikket a Facebookodon és a Twittereden is! Köszönöm!

a kritikát az egyház ismét csak a teológia segítségével tudja gyakorolni, mégis ez a kritika védi meg az egyházat attól, hogy egyes kutatók subjektívizmusa a tudományos kutatás belső függetlenségének és önállóságának az örve alatt tévutakra vezesse az egyházat."

Ennek a kétségtelenül nélkülözhetetlen kritikának kétirányú kötelezettsége gyakorlatilag alig teljesülhet másképpen, mint az egyházban állandóan folyó sokszínű, szabad, s ugyanakkor a közös ügyre koncentráló teológiai eszmecsere formájában, ami természetesen nem egyszerűen néhány szakember privát ügye vagy az egyházvezetés privilégiuma, de közös gondja az egyház egész népének. Éppen annak érdekében is, hogy saját létét helyesen értse és küldetését jól teljesíthesse a világban. Az pedig, hogy ez a teológiai munka – a véleménykülönbségek és álláspont-ütközések ellenére – megmaradjon az egyház funkciójának, ami azt is jelenti, hogy megmaradjon az igazság és a szeretet együttes jegyében, az megint csak az egyház egészének gondja kell hogy legyen.

Visszatekintve egyházunk életének elmúlt évtizedeire, azt kell látnunk, hogy ez a kétirányú teológiai, kritikai munka egyre többet veszített mind teológiai, mind kritikai jellegéből. Teológiai jellege azáltal torzult, hogy egyre több nem teológiai szempont került bele meghatározóként. Kritikai jellege pedig azon ment tönkre, hogy "felül" a hatalmi szó, "alul" pedig a kritizálgatás vagy a megfélemlített elnémulás lett nagyon sokszor és sok tekintetben domináns. Hogy ekközben egyházunk közéletéből szinte teljesen eltűnt az igazi teológiai eszmecsere, s vele az egészséges kétirányú teológiai, kritikai munka, azon semmi csodálkozni való nincsen. Úgy tönk, e folyamat intenzitása egyenes arányban áll a diakóniai teológia egyeduralomra juttatásával. Ez a jelenség éppen ezért már önmagában, a később tárgyalandó tartalmi kérdések nélkül is súlyos gondot jelent teológiai koncepcióval kapcsolatban.

Ebbe a helyzetbe hozott valami egészen újat és frisset Dóka Zoltán nyílt levele, amelynek jelentősége abban látható, hogy egyrészt rámutatott a szerzője által kritikusnak ítélt pontokra egyházunk teológiájában és életében, másrészt megkezdte a régóta mellőzött, sőt elhallgattatott, de nélkülözhetetlen kritikát.

Mint ismeretes, a Nyílt levél nyomán az érdemi teológiai eszmecsere vonatkozóan elhangzott ígélet – sajnálatos módon – mindeddig nem realizálódott. Pedig ez egyértelműen létszükséglete az egyház egészséges életének, vagy ha úgy tetszik, az egyház élete egészségének.

Amikor a következőkben "Az egyház küldetése ma" témáról (közelebbről és részletesebben annak első feléről) szólok, mondanivalómmal szeretnék legalább egy kevéssel hozzájárulni az egyházunk számára létfontosságú teológiai eszmélődés és eszmecsere megindulásához.

1. Mielőtt az egyház küldetésének problémáját vizsgálánknak, szükségesnek látszik – legalább röviden – szólni magáról az egyházzról. Kiindulópontunk ehhez az Ágostai Hitvallás VII. /és vele kapcsolatos LVIII./ cikke, amelyben az egyház következő

definícióját találjuk: "Az egyház ..... a szentek gyülekezete, melyben az evangéliumot tisztán tanítják és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki...", valamint (a VIII. cikkben:) "... a szentek és az igazán hívők gyülekezete...". A diakóniai teológia ismert korrekтивumával szemben (vö. pl. A diakónia útján, Bp.1979. 69.1.) állítjuk, hogy ebben a definícióban, ha természetesen nem is hangzik el minden az egyházzal, az egyház fogalmának szükséges és elégséges feltételei megtalálhatók. Magától értődően akkor, ha az evangélium (és a szentségek), valamint a szentek, illetve igazán hívők fogalmát helyesen értelmezzük.)

Ez a meghatározás mindenekelőtt azt mondja ki egyértelműen, hogy az evangélium és a szentségek az egyház konstituáló tényezői. Ha pedig az evangéliumot a Schmalkaldeni Cikk értelmében vesszük, akkor még rövidebben azt mondhatjuk, hogy az evangélium konstituálja az egyházat. Ami nemcsak azt jelenti, hogy evangélium nélkül nincsen egyház, hanem azt is, hogy ahol az evangélium hirdtetik, ott van egyház. Az evangélium itt természetesen a Jézus Krisztus evangéliuma, amelynek "tárgya és alanya" a megfeszített és feltámadott Jézus (Dóka). "Tárgya", amennyiben az emberré lett, megfeszített és feltámadott Jézus hirdeti. Ilyen értelemben tehát az evangélium nem egy elv vagy eszme, hanem egy történeti személy, Jézus Krisztus. És az "alanya" is az evangéliumnak, mert általa maga az élő Úr szól és munkálkodik a világban. Ebből azonban rögtön következik az evangélium ereje és hatékonysága is. Nevezetesen, hogy valóságosan adja és munkálja a bűnbocsánatot, ami nem más, mint az ember megromlott alaprelációjának, Isten-viszonyának helyreállítása és megoldása. Az evangélium ugyanis Isten felőlünk való kegyelmes döntésének realizálása is. Ugyanakkor hatékony abban is, hogy hallgatóiban teremti a hitet, amely az ember egész egzisztenciáját, annak immanens relációit is meghatározó ajándéka az evangéliumnak.

Az evangélium tehát ilyen értelemben Isten ereje (Róm 1,16), ami éppen azért, mert alanya maga az élő Krisztus, nem szorul semmiféle kiegészítésre, vagy hozzátételre. (Vö. Nyílt levél.)

Már az eddigiekből is nyilvánvaló, hogy az egyház fogalma, amely számára alapvető az evangélium, természetesen feltételezi az embereket, minimálisan kettőt: aki hirdeti az evangéliumot és aki hallja azt. Az Ág.Hitv. idézett cikkei azonban, túl azon a megállapításon, hogy emberekből áll az egyház, minősítenek is, amikor "szentek és igazán hívők gyülekezetéről" beszélnek. (Itt most nem részletezhető a congregatio sanctorum kifejezés mögött lévő communio sanctorum problematikája.) Ez a minősítés azonban korántsem emberi minőség megjelölése. Ha erről lenne szó, teljesen etikai síkra tolnánk el az egyház definícióját; ami alapvető félreértés lenne. "Szentekről" itt(is) a Krisztushoz tartozás újszövetségi értelmében van szó. S lényegében ugyanez áll az "igazán hívők" (vere credentes) kifejezés értelmére is, minthogy az "igaz hit" mindig ajándék, az evangéliumon keresztül munkálkodik Szentlélek ajándéka. Mindez bele tartozik abba a gondolatba, hogy az egyház, mint az egyház egy-

sége is (vö. Ap.Hitv.) a hitnek a tárgya, — a lutheri mondat értelmében: "abscondita est ecclesia, latant sancti", azaz "el van rejtve az egyház, ismeretlenek a szentek" (De servo arbitrio).

Az elmondottakból egyértelműen kitűnik, hogy az egyházban elengedhetetlen primátusa van minden mással szemben az evangélium szolgálatának (ministerium verbi divini), enélkül ugyanis nincs hit a Krisztusban, s így egyház sincs. Ezzel együtt ki kell emelni azonban a dolog másik oldalát is. Hogy ti. — éppen ezért — az egyházban mindent ennek a legfőbb szolgálatnak kell alárendelni. Személyi, gazdasági, jogi, szervezeti stb. kérdések csak az evangélium szolgálatára felül közelíthetők és oldhatók meg az egyházhoz illő és az egyház lényegéből fakadó módon.

Az evangélium szolgálatának összefüggésében kell szólni arról is, hogy az evangélium Istennek nem egyetlen szava az emberhez. Van egy másik szava is, ez pedig a törvény. Luther és a lutheri teológia közismerten mindig nagy súlyt helyezett arra, hogy az egyházban a törvény és evangélium dolgában világos és egyértelmű legyen a látás és a tanítás. Luther például az antinomisták elleni disputációk során egyenesen azt hangsúlyozta, hogy a tiszta tanítás továbbadásának és megőrzésének nincs jobb módja, mint azt a módszert követni, hogy a keresztyén tanítást nyilvánvalóan két részre osztjuk, ti. törvényre és evangéliumra" ("A 39,1, 361,1 kk). Ebben a megkülönböztetésben a törvény Isten követelő szava, amely arról szól, hogy mit kell az embernek tennie, s hogyan kell élnie. Elválaszthatatlan tőle mindig a jutalom és a büntetés gondolata is, hogy ti. aki megtartja a törvényt, azt Isten megáldja, aki pedig megszegi, az büntetésre, megtorlásra számíthat. (Vö. a Tízparancsolat záradéka). Ilyen módon a törvénynek két funkciója, illetve használat mutatkozik. Az egyik, hogy korlátot szabva a bűn eluralkodásának biztosítja az élet rendjét és lehetőségét az emberek között (usus politicus). A másik, hogy feltárja és megítéli a bűnt, elmarasztal és összetör, s éppen így lesz — közvetett módon — "a Krisztusra vezető mester" (Gal 3,24). (usus theologicus) — Az evangélium ezzel radikálisan ellentétes irányú és tartalmú szava Istennek. Nem arról szól, amit az embernek kell tennie, hanem arról, amit Isten tett és tesz. Nem arról beszél, hogy mit követel tőlünk az Isten, hanem arról, hogy mit ad Ő nekünk és értünk. Nem feltételeket szab, hanem feltételek nélkül hirdeti és adja Isten bűnhocsátó irgalmát és szeretetét a Jézus Krisztusban. Éppen ebben van minden emberi értelmet és elgondolást meghaladó csodája. — Ha ennek alapján akarjuk a kettő egymáshoz való viszonyát tisztázni, röviden azt mondhatjuk, hogy egyrészt törvény lehet evangélium nélkül is, de az evangélium mindig a törvény háttérén szólal meg evangéliumként, azaz örömhírként. Másrészt, hogy soha nem az evangélium szolgál a törvénynek, hanem mindig a törvény az evangéliumnak (Elert). S nem utolsó sorban, hogy nem a törvény, hanem az evangélium Isten végső szava az emberhez.

A törvény és evangélium különbségének és összefüggésének ebből az értelméből következik sajátos helyük az egyház igehirdetői szolgálatában. Nevezetesen, hogy az egyház tulajdonképpen

ni feladata az evangélium hirdetése (opus proprium), hiszen az az az üzenet, amit Jézus Krisztus a tanítványokra bízott. Isten törvényének hirdetése természetesen szintén feladata az egyháznak. Tudnia kell azonban egyrészt, hogy szolgálatában ennek mindig az evangéliumra nézve van szerepe, másrészt, hogy ezzel még nem teljesítette legsajátosabb szolgálatát. Ez az értelme annak, hogy a törvény megszólaltatását az egyház igehirdetésében "opus alienum"-nak mondjuk.

Az egyház evangélium-centrikus szemléletéből következik az is, hogy noha az "egy keresztyén anyaszentegyház" térben és időben világméretű valóság, egyház a szó igazi értelmében minden gyülekezet, helyi vagy akár házi gyülekezet is, ahol az evangéliumot tisztán hirdetik és a szentségeket helyesen szolgáltatók ki. Ott ugyanis megvan az, ami emberek közösségét egyházzá teszi. Innen adódik viszont, hogy az egyházat, mint történelmi valóságot és szervezetet is a gyülekezet felől kell megközelíteni és tekinteni, s nem az úgynevezett egyházi csúcs-szervezetek (pl. világszövetségek, országos egyházak) felől kell a gyülekezeteket nézni és értelmezni.

Ennek nem mond ellent az a sajátos újszövetségi kép sem, amely az egyházat Krisztus testének ábrázolja (1 Kor 12). Mert ennek értelme nem abban van, hogy a hívők összessége testesítene meg Krisztust a világban, s nem is egyszerűen abban, hogy így az egyházban folytatódik a történeti Jézus munkája és műve. (Hiszen ezzel tagadnánk annak páratlanságát és egyszerűségét.) Az egyház Krisztus teste, ez éppen azt jelenti, hogy az egyház "több, mint tagjainak összessége" (Elert: Der chr. Glaube, 404.l.). Így létének alapja és értelme tagjain és tagjainak összességén kívül és túl, az élő Urban van.

Ez a Krisztussal való közösség, amely az evangéliumban és a szentségekben, s az általuk teremtett hitben realizálódik, egyértelműen meghatározza az egyház és a gyülekezet belső rendjét is. Ez pedig a kölcsönös testvéri szeretet (Jn 13,34) és a szolgálat (Mk 10,42kk). Ilyen értelemben testvéri közösség az egyház, amelyben nincs helye sem a hatalomvágyból fakadó uralkodásnak, sem egymás lekicsinylésének, megalázásának. Sőt Jézus szava szerint tanítványainak ez a szeretetközössége egyenesen jellel válik a világban, a Jézushoz tartozásuk jelévé (Jn 13,35). A tanítványok mindenkori közössége, az egyház számára éppen erre figyelve válik állandó feladattá annak kritikai megvizsgálása is, hogy vajon megvalósul-e tagjai között minden irányban a szeretetnek és a szolgálatnak ez a jézusi rendje.

Ennek az evangélium által teremtett közösségnek, az egyháznak tagjai természetesen benne élnek egy másik szférában is, hiszen Isten nemcsak az evangélium által, "lelki módon" kormányozza a világot, hanem a törvény által a világi hatalommal is. A keresztyén emberben ilyen módon perszónalunióban van Isten kettős kormányzása, illetve uralma (Elert). Ezt a megállapítást, két megjegyzéssel kell kiegészítenünk. Az egyik, hogy ebből a tényből helyesen következik mindaz, amit Luther a keresztyén ember világi hivatásában, Isten világi rendjeiben való foglalkodásáról mond. A másik, hogy ami viszont így érvényes az

egyes keresztyénre, az nem transzponálható az egyházra. Nem tekinthető tehát az egyház egy "felnagyított" keresztyénnek, akire ugyanúgy állna, hogy "két világ polgára", miként az egyes keresztyén ember. Az egyház, abban az értelemben, ahogy arról már korábban szóltunk, Isten lelki kormányzásának szférája és realizálódása. Azért szükséges ezt hangsúlyozni, mert az elmúlt években egyházunkban gyakran feltűnt az a szemlélet, amely szerint — a keresztyén ember világi hivatásának analógiájára — az egyháznak, mint egyháznak is megvan az Istentől rendelt világi hivatása: társadalmi és politikai felelőse, ami ilyen módon mellérendelt pozícióban lenne az egyház evangéliumot hirdető, "lelki" funkciójával. Ez a megközelítés azonban nemcsak Luthert érti félre alapvetően, hanem — amint később látni fogjuk — az egyház küldetését is.

Mielőtt azonban erre rátérnénk, szükségesnek látszik az Ág. Hitv. VII. cikkének még egy — ma talán különösen is aktuális — konzekvenciájára rámutatni. Éspedig arra, hogy az evangéliumra és a szentségekre vonatkozó egyetértés nem csupán az "emberi hagyományok vagy szokások" dolgában engedi meg az eltéréseket, de nyilvánvalóan lehetővé teszi azokat társadalmi, gazdasági és politikai kérdések tekintetében is. Mászóval: az egyház lényegéből nem következik valamiféle meghatározott álláspont ezekre nézve. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy Isten igéjének nincs mondanivalója az emberi élet társadalmi, gazdasági és politikai összefüggéseiben, s azt sem jelenti, hogy a keresztyén embernek nincs társadalmi és politikai felelőssége. Amikor azonban az egyház Isten igéjének üzenetét, közelebről a törvényt az emberi élet különböző összefüggéseire vonatkoztatva megszólaltatja, akkor ezt nem teheti a különböző politikai, társadalmi és gazdasági rendszerek vitájában sommás és általános állásfoglalásként. A törvénnyel mindig a konkrét embert vagy embereket kell az adott kérdésben megszólítani, s nekik a törvényt mindig mint Isten törvényét kell hirdetni a maga teljes teológiai mélységében. Ami pedig a keresztyén ember társadalmi stb. felelősségét illeti, azt semmiképpen sem lehet megalapozni a keresztyének valamilyen gazdasági, társadalmi, politikai eszme vagy rendszer mellett, a keresztyén hitből szükségszerűen fakadó elkötelezettséggel. Mindebből egyrészt az következik, hogy az evangéliumból fakadó hit és szeretet egysége elviseli és el is kell, hogy viselje a társadalmi, gazdasági, politikai kérdésekben való véleménykülönbségeket. Másrészt, hogy társadalmi stb. kérdésekkel kapcsolatban keresztyének együttes állásfoglalásáról vagy csatlakvására, ha nem elvi-teológiai megalapozással, hanem mindig csak jure humano és a praktikum oldaláról való megközelítésben lehet szó teológiailag legitim módon.

2. Az egyház küldetéséről szólva mindenképpel fogalmi tisztázásra van szükség. Ehhez pedig különbséget kell tennünk a "küldetés" és a "szolgálat" szavak, illetve fogalmak között, mert enélkül semmiképpen sem tudunk eligazodni az egyházunk életét érintő kérdések meglévő szövevényében.

Először a "szolgálat" szó jelentéstartalmát, illetve értelmét vizsgáljuk meg.

Az adott keretek között arra most nincs mód, hogy a "diakonein" és derivátumai újszövetségi előfordulásait részletesen elemezzük, csupán ennek végeredményét szeretném összefoglalni néhány pontban: általánosságban elmondható, hogy "a diakónia" formális fogalom az Újszövetségben", ti. abban az értelemben, hogy "egészen különböző tartalmakat jelölhet az asztal körüli szolgálattól Jézus életét váltságul adó szolgálataig" (Dóka). Témánk szempontjából pedig két fő irányban figyelhető meg a fogalom előfordulása. "Befelé": a gyülekezetben a világtól gyökeresen eltérő életrend megjelölésére, — a gyülekezetet építő apostoli igeszolgálatra, — a karizmatikus szolgálatokra, — az asztalok körüli és egyéb szeretetszolgálatra. "Kifelé", a nem keresztyének felé pedig csak az igehirdetésre, pontosabban az evangélium hirdetésére.

Mindebből az következik, hogy ha szóhasználatunk tartalmi egyértelműségére akarunk törekedni, — elkerülve az olyan megfoghatatlan általánosításokat, mint "az egyházban minden diakónia", — akkor

- a diakónia szót — hagyományos értelemben — az egyház belső szeretetszolgálatára kell lefoglalnunk,

- a "szolgálat" szóval kapcsolatban pedig tudatosítanunk kell magunkban, hogy az "formai" kategória: egyrészt az egyházi tevékenység általános értelmében (igehirdetői szolgálat, kántori szolgálat stb.), másrészt abban az értelemben, hogy az egyház helyes belső rendje és létformája is — az uralkodás, az erőszak érvényesítése ellentétaként — a szolgálat.

Ehhez azonban mindjárt hozzá kell tenni két fontos megállapítást. Egyfelől: az, hogy a "szolgálat"-ot formai kategóriának értjük, nem jelenti annak leértékelését. Főleg azért nem, mert a Zebedeus-flak mentalitása sokféle formában újra, meg újra kísértése a keresztyéneknek egyházon belül és "kifelé" is. Másfelől viszont azzal is tisztában kell lennünk, — a "formai kategória", értelmében ez is benne van, — hogy a "diakónia" vagy "szolgálat" szó önmagában üres akkor, ha "küldetés"-re gondolunk. Nyilvánvaló ez akkor is, ha Krisztus szolgálatáról beszélünk ("Krisztus azért jött a világra, hogy diakóniát végezzon és nem másért", Káldy: A diakónia útján, 46.l.), s akkor is, ha az egyház szolgálatáról szólnak. "Üres", mert tartalmilag semmit sem mondtunk, ha csak azt hangoztatjuk: Jézus Krisztus azért jött, hogy szolgáljon, vagy az egyháznak az a feladata, hogy szolgáljon. — A probléma lényege egy egyszerű példán érzékelhető: Az orvos tevékenysége az, hogy kezeli a beteget. Am ha azt mondom, hogy az orvos hivatása vagy küldetése az, hogy kezelje a beteget, akkor ezzel nyilvánvalóan semmit sem mondtam az orvosi hivatás lényegéről. Helyesen azt kell mondanom: az orvos hivatása (küldetése) az, hogy gyógyítsa a beteget vagy legalább enyhítse szenvedéseit. — Ennek megfelelően Jézus esetében a tartalmi kifejtést ez jelenti: "és adja az ő életét váltságul sokakért" (vö. Vajta cikke a LMIL-ben). — Hogy az egyház szolgálatára nézve mi ez a "tartalom", azt a továbbiakban szeretném felvázolni.

Előbb azonban rá kell mutatni arra, hogy éppen ez az a pont, ahol teológiailag igazán fogalmassá, de egyúttal vesdélyessé is válik a kérdés. Ugyanis, ha a szolgálat kifejezést a küldetés értelmében használjuk, az képtelenség szólva olyan, mintha az egyház Ura egy kitöltetlen csékkel bírótt volna öbölre. De ki határozza meg akkor, hogy mi kerüljön az üres helyre? Ki írja be az összeget, vagyis ki határozza meg a tartalmat? Az egyház közössége vagy az egyház vezetői? A szituáció vagy kívülről jövő elvárások? – Az Újszövetség üzenetére figyelve egyértelmű, hogy nem ez a helyzet! – A küldetés fogalmának kiemelésével, illetve a "szolgálat" és a "küldetés" fogalmának megkülönböztetésével ért szeretetünk megmutatni.

Amikor "küldetésről" beszélünk, a "mandátum" értelmében tesszük, de úgy, hogy ebbe belesértjük a megbízatás célját is, mert éppen így lesz "tartalmassá" a küldetés, a szolgálat belső világossá és egyértelművé.

A küldetésnek ebben az értelmezésében tűnik ki igazában annak elégtelensége, hogyha az egyház küldetését a különböző szolgálatok vagy szolgálati ágak megnevezésével akarjuk meghatározni. (Vö. pl. Pröhle: "Régebben vita volt arról, ma egyetértünk abban, hogy az egyház küldetése igeszolgálatra és szeretetszolgálatra szól. Annnyira összetartozik ez a kétféle szolgálat, hogy az Újszövetségnek nincs is rá két szava, hanem csak egy: diakónia." – Idézi Káldy: A diakónia útján 56. l.)

Ha az Újszövetségben keresünk választ a fenti értelemben vett küldetés kérdésére, akkor döntően két markáns textusra kell figyelnünk. Az egyik a Mt 28 végén található ún. missziói parancs, a másik pedig Pálnál a 2Kor 5 vége. Mielőtt ezeket közelebbről szemügyre vennénk, meg kell jegyezni, hogy a diakóniai teológia összefüggésében előszeretettel hivatkoznak a szinoptikusokból a 72, illetve 12 tanítvány kiküldetésének történetére. Az érvelésben külön hangsúly kerül arra, hogy a tanítványok az evangélium hirdetésére és gyógyítására kapnak megbízatást. Ehhez röviden csak két megjegyzést: a. egzisztenciálisan vitatott ennek a hagyománynak a rüsvét utáni kiküldetéssel való kapcsolata, b. az összefüggésből nyilvánvaló, hogy a gyógyításoknak, csodatételeknek tartalmilag itt az evangélium hirdetését kísérő jel szerepe van, mint Jézus működésében is. Ami persze nem jelenti azt, hogy pl. a gyógyítások nem lennének Jézus szeretetének ajándéka is egyúttal. Isten országa evangéliumához viszonyítva azonban semmiképpen nincs önálló jelentőségük. Ezért teológiailag tarthatatlannak kell mondanunk a kérügma és diakónia erre hivatkozva történő egyenrangúsítását.

A fent hivatkozott két locus classicus körül az első (Mt. 28 vége) világosan és egyértelműen a tanítvánnyá tételben fogalmazza meg az egyház küldetését. A két particípium pedig (megkeresztelve és tanítva) a tanítvánnyá tétel mikéntjére utal, ti. hogy a keresztség és a tanítás által tenetnek a tanítványok Jézus tanítványsává másokat. Mögötte azaz elbavető valóság ismerhető fel, hogy az embernek Jézusra, a Jézussal való találkozásra és a vele való személyes közösségre van szük-

sege, arra, hogy az ő tanítványává legyen, mert csak így találhatja meg az életet. Ugyanakkor ez a perikópa Jézus világ-raszóló igényét is meghirdeti. Ő az Úr, mert neki adatott minden hatalom mennyen és földön. S az egyház csak addig egyház, míg Jézusnak, az Urnak ez a parancsa és akarata szabja meg küldetését a világban. Azt is jelenti ez, hogy az egyház számára illegitim minden önkorlátozó megfontolás, s elfogadhatatlan minden kívülről jövő befolyásolási szándék, hogy kiket kereshet meg a Jézus követésére hívó szóval, a tanítvánnyá tétel evangéliumával. — Az természetesen nyilvánvaló, hogy ez a küldetés nem teljesíthető a "cogite intrare" középkori értelmezésű erőszakossággal, hanem csak a jézusi szeretet lelkületével, szolgálatként. De teljesítésének kötelezését nem oldhatja fel semmi, még az esetlegesen vele járó szenvedés menekülésre, ti. önmentésre készítő perspektívája sem. — Az ígért: "velatek vagyok minden napon a világ végeztéig" félreérthetetlenül azoknak szól, akik felvállalják ezt a terhes és mégis gyönyörűséges küldetést.

A másik ige (a 2Kor 5. vége) más összefüggéseit mutatja meg az egyház küldetésének. Itt egyrészt kirajzolódik a háttér, amely a küldetést indokolja: az Isten és ember közötti konfliktus, "hadiállapot". Másrészt a küldetés alapja: a Jézus Krisztusban adott megoldás, amelynek kezdeményezője és munkálója Isten maga. S végül rendkívüli hangsúllyal kerül szóba a küldetés tárgya és eszköze, az evangélium, a "békáltetés ígéje".

Összegezve azt mondhatjuk: ezekből az igékből világosan kitűnik, hogy az egyház küldetése nem több és nem kevesebb, mint Isten embert kereső, mentő szeretetnek "realizálása", amelynek döntő eszköze és tárgya is egyúttal az evangélium, a Jézus Krisztusról szóló örömhír továbbadása minden embernek.

Hogy ez az evangélium, s az általa létrejövő életújító találkozás Krisztussal ("ha valaki Krisztusban van, új teremtés az" 2Kor 5,17) immanens relációkban is gyümölcsöt termő ajándéka Istennek, az már túlvázat mostani témánkon.

Befejezésül a cím utolsó szavára szeretnék még röviden utalni: Az egyház küldetése ma.⁴ (Röviden, mert ennek kifejtése külön feladat.)

Azt remélem, hogy az elmondottakkal — különösebb szándékoltság nélkül is — sikerült érzékeltetnem, hogy van az egyház küldetésének egy konstans — mert az egyház és a küldetés Urában gyökerező — tényezője. Tér és idő korlátain átvélve az teszi ma is és az idők végéig aktuálissá az egyház küldetését, s teszi eleveonné és hatékonná ma is a küldetését teljesítő egyház szolgálatát.

A "ma" szócskának van azonban egy sajátos figyelmeztetése és egy kötelezése is a számunkra. Figyelmeztetése, hogy a küldetésben járó egyház ne engedje koraszámú és divatok áldozatául esni a rábízott legdrágább kincsét, az evangéliumot. Kötelezése pedig, hogy ne fáradjon el keresni azokat a módokat és lehetőségeket, amelyek révén a ma emberéhez, korunk gyermeké-

⁴ Erről a témáról a "Testvéri szó" főtí együttléten egy másik előadás is elhangzott. (Szark.)

hez a lehető legjobban tudja közel hozni az evangélium üzenetét. Ez elsősorban elmélyült és intenzív teológiai munkát igényel, de sok szellemi, módszertani stb. frissességet is. Ezen fáradozni, ennek érdekében minden erőt mozgósítani, ez megint csak az egyház egész népének ügye. Ennek felismerése és vállalása azonban elválaszthatatlanul összefügg igazi küldetésünk felismerésével, megértésével és vállalásával.

ELŐZETES TÁJÉKOZTATÁS

Az Ordass Lajos Baráti Kör "ZSINATRA KÉSZÜL EGYHÁZUNK" összefoglaló címen nyilvános értekezletet és munkaülést tart

1989. szeptember 23-án, szombaton de. 10 órai kezdettel
EGYHÁZ ÉS EGYHÁZJOG - A REFORMÁCIÓ FELŐL

1989. október 21-én, szombaton de. 10 órai kezdettel
EGYHÁZ ÉS EGYHÁZJOG - AZ ÚJSZÜVETSÉG FELŐL

Mindkét előadás a Budapest-kelenföldi gyülekezet tanácstermében lesz (1114 Budapest, Bocskai út 10.)

A Baráti Kör tagjait és minden érdeklődőt szeretettel várunk.

DOKUMENTUMOK

D.ORDASS LAJOS - RÁDIÓSZÓZATA - 1956. november 2-án

Az első érzés, melyet szóba öntök, legyen a hálaadás a hatalom egyetlen és örök Urának, Istenének. Az Ő sújtó keze jelenteni számunkra a megpróbáltatást, főlemelő karja juttat minket minden örömhöz. Ha sújt; ha áld, Őt magasztaljuk.

Szólok hazánk ifjúságához. Ifjúságunk meglátta, hogy az út, amelyen vezetni akarták, nem magyarságunk útja. Éppen ezért nem lehet a magyar jövődöntő dolgozó ifjúságunk útja sem. Ennek a fölismerésnek első következménye az volt, hogy az ifjúság nemzetünk szabadságáért síkra szállt. Az a reménység éltet, hogy ugyanez az ifjúság fölismerte, vagy most ismeri föl, hogy magyarságunk jövője csak az örök Isten vezetése mellett található meg.

Kegyelettel adózunk mindazoknak, akik ebben a harcban életüket áldozták. Hálával azoknak, akik sebeket viselnek, részvétellel azoknak, akikre most az életveszteség miatt gyász borul.

Szólok hazánk evangélikus egyházának gyülekezeteihez és lelképásztoraikhoz. Mi, néhányan — akik a fővárosban össze tudtunk gyülekezni — kinyilatkoztattuk, hogy népünk szabadságharcával azonosítjuk magunkat. Ezt kérem most mindannyiunktól. Meggyőződésemm, hogy egyházunk népe, a nemzet összességének legjobban fölfogott ügyét akkor szolgálhatja a legnagyobb hűséggel, ha életét és cselekedeteit Isten szent igéjének irányítása alá helyezi. Végezzük el mindannyian az emberszeretet annyi munkáját, amennyire csak képesek vagyunk a nekünk adott erők szerint. Végezzetek hű szolgálatot a megbékélés érdekében. Kapcsolódjatok be az újjáépítés munkájába.

És van testvéri szavam a külföldön élő hittestvérekhez is. Isten szent nevében intézek néhány szót hozzátok, a nagyvilágban élő hittestvéreink. A közelmúltban jártak itt közöttünk képviselőitek. Megtapasztaltuk azt a szeretetet, mellyel egyházunk szabadságáért folyó küzdelmünket támogatták.

A szabadság útján elinduló egyházunk és nagyon nehéz megpróbáltatás alatt lévő hazánk nevében szólok most hozzátok, drága hittestvérek. A független Magyarország nemzeti kormányát kinyilatkoztatta országunk semlegességét. Kérlek Titeket, hogy minden Töletek telhető segítséget adjatok meg nekünk ahhoz, hogy hazánknak ez a semlegessége elismertessék és így megtalálhassuk a jövődöntő útját.

Isten mindenható vezetése alatt mi szeretnénk a legjobb egyetértésben élni a világ minden népével. Jelenleg igen nehéz feladatok előtt állunk. Szabadságküzdelmünk sok életet követelt áldozatul, sokan vannak tehát, akik elvesztették földi támaszuikat, sokan sebesültek meg a küzdelmek között, nekik gyógyszerre van szükségük. Sok kárt szenvedtünk épületeinkben és földi javainkban.

Jézus Krisztus nevében kérlek Titeket, segítsetek rajtunk. Mindent megteszünk, ami erőnkben telik, hogy hozzánk irányított adományaitokat, egyházi szervezeteink közreműködésével azokhoz juttassuk el, akik legjobban rászorulnak a keresztyén szeretet segítségére. Isten áldása legyen rajtatok.

* * * * *

A fenti rádiószózat rövidített szövegét beolvasta svéd, német és angol nyelven a külföldi hittestvéreknek.

D.Ordass Lajos, mint a Déli Evangélikus Egyházkerület püspöke, és mint a Magyarországi Egyetemes Evangélikus Egyház elnöke állt a mikrofon előtt.

Dóka Zoltán
a hévízgyörki ev.gyülekezet
lelkésze/Magyarország

NY Í L T   L E V É L

Josiah KIBIRA elnök úrnak,
CARL MAU főtitkár úrnak,
a LVSZ végrehajtó bizottságának,
és mindazoknak, akik a LVSZ-ben felelősséget éreznek a
Magyarországi Evangélikus Egyház iránt.

Kedves Testvéreim!

Bocsássák meg, hogy megterhelem Önöket ezzel a levéllel. Lelkiismeretem kényszerít reá. Tovább nem halasztható kötelességemnek érzem, hogy azt, amit a Magyarországi Evangélikus Egyházban (továbbiakban: MEE) oly sokan gondolnak, de nyíltan kimondani nem mernek, tudomására hozzam Önöknek. Kérem, hogy az itt leírtakat vegyék fontolóra Isten előtt, a MEE iránti felelősséggel, amely engem is szorongat.

A MEE vezetősége mind a mai napig félrevezette a világ evangélikusságát, amikor azt állítja, hogy a MEE lelkészei és gyülekezetei egységesen magukénak vallják az ún. "diakóniai teológiát" (továbbiakban: DT). Ezzel szemben az igazság az, hogy a DT koncepciója el sem jutott a gyülekezet tudatáig és a lelkészek közül is csak egy kisebbség helyesli azt. Sőt a helyeslők nagy része is csak érdekből vagy félelemből mond rá igent a nyilvánosság előtt, de bizalmas körben kritizálja és elveti. Ez a belső meghasonlás az egyik legjellemzőbb és legszomorúbb vonása a MEE mai teológiai és lelki helyzetének.

A következőkben szeretném közelebbről megvilágítani a MEE valószínűs helyzetét, mint aki évtizedek óta mindmáig közvetlen tanúja vagyok mindannak, ami a MEE-ban történt és történik. Három kérdésre bontva teszem ezt: 1. Mik a fő okai az említett belső meghasonlásnak? 2. Mi vezetett a mai helyzetig? Mik a legfőbb jellemzői a jelenlegi helyzetnek?

1./ Mi okozza a MEE belső meghasonlását? Két dolog: a./ a DT teológiai hibái és b./ a DT egyházkormányzati alkalmazása.

a./ Köztudott, hogy a "diakónia" nem centrális teológiai fogalom az Újszövetségben, sem a szinoptikus, sem a jánosi, sem a páli irodalomban. Már maga ez a tény is kérdésessé teszi, szabad-e egy teológiai koncepciót, amely hangsúlyozottan "biblikus" akar lenni, egyetlen periférikus újszövetségi fogalomra felépíteni. Még fontosabb felismerés, hogy a "diakónia" az Újszövetségben formális fogalom, amely egészen különböző tartalmakat vehet fel magába – az asztalnál végzett hátszolgálatától Jézusnak önmagát sokakért váltságul adó szolgálatáig. Éppen ezért

nagy a veszélye annak, hogy valaki ezeket a tartalmakat teológiaiilag inkonzekvens, sőt illegitim módon összevegyíti és egy kategóriába sorolja. Véleményem szerint ez történik a DT-ban. Ennek illusztrálására egy ekleziológiai szempontra szeretnék utalni.

Arra a kérdésre, hogy mi az egyház feladata a világban, a DT így felel: az egyház feladata az evangélium hirdetése (beleértve a szentségek kiszolgáltatását is) és a diakónia gyakorlása. Az utóbbinál különös hangsúlyt nyer, hogy nem elég az egyesek felé végzett diakónia, hanem annak ki kell szélesednie szociáletikai irányban, a hazai társadalom és az egész emberiség égető kérdései felé, ami önmagában csak helyeselhető. Mégis azonnal feltűnik ebben a definícióban – lutheránus fülek számára különösen is –, hogy miért kell a diakóniát külön említeni, hiszen az az evangélium gyümölcse, etikai következmény azok életében, akik az evangéliumra hittel igent mondanak. A DT-ban azonban külön hangsúlyt nyer, hogy a diakónia nem csupán az evangélium által ébresztett hit gyümölcseként feladata az egyháznak, hanem az evangéliumtól elkülönítve, azzal egyenrangú és önálló módon is az. Ezt a megkülönböztetést azzai szokták igazolni, hogy Jézus a szinoptikus evangéliumok szerint nemcsak Isten országa közelségének hirdetésére küldte ki tanítványait, hanem arra is, hogy ördögöket űzzenek ki és betegeket gyógyítsanak. Annak, aki az újszövetségi exegézisben némiképpen is járatos, nem kell magyarázni, hogy ez az exegézis téves.

A fenti definíció alapján többször is kritika tárgyává lett az Ágostai Hitvallás "egyházzrdl" szülő tétele, mint amelyet még ki kell egészíteni a diakónia gyakorlásának feladatával. E kritika szerint sem Melancthon, sem Luther nem adott teljes választ az egyház feladatának kérdésére, mivel ők csak az evangéliumot és annak hirdetését tartják az egyház egyetlen kincsének és feladatának. Meggyőződésem szerint éppen ez a "kiegészítendő" evangélium a DT legalapvetőbb tévedése és egyúttal az egyháztörténet legrégebb, sőt tulajdonképpen egyetlen tévtanítása. Ez a hamis teológia u.i. nem tesz különbséget Isten cselekvése és az emberi cselekedetek között, hanem összekeveri és egyenrangúvá teszi azokat. sőt mivel Káldy püspök ismételt hangsúlyozza, hogy "az egyház, amely csak evangéliumot hirdet, nem egyház", nyilvánvaló, hogy a DT az evangéliumot alárendeli a diakóniának, azaz egy szociáletikai koncepciónak. Az evangéliumnak ez az etikai ideológizálása megfosztja az evangéliumot – mint élő Isten végső és kegyelmes megszólítását a bűnös ember számára – annak minden emberi cselekvéstől független szabadságától és megerősíteni azt. Ugyanakkor a keresztyén erkölcsi cselekvést megfosztja annak forrásától és cselekedetkegyességgé, érdemkegyességgé torzítja azt. Ez a hibás teológiai alapvetés bizonytalanná teszi a lelkészek teológiai gondolkozását és igehirdetését egyaránt és az a bizonytalanság kihat egyre inkább a gyülekezetek kegyességére is.

b./ Az evangéliumnak ezt a szociáletikai manipulációját különösen is nyilvánvalóvá teszi a DT egyházkormányzati alkalma-

zása. Az LVSZ tagegyházaiban bizonyára kevesen tudják, hogy a MEE-ban nincs vallásszabadság. Hangsúlyozom: a MEE-ban nincs vallásszabadság! A politikai kormányzat egyházpolitikája ma — ha valakit meg is lepne ez — sokkal lojálisabb a lelkészek és gyülekezetek felé, mint az egyházvezetésé. Annál felháborítóbb és elviselhetetlenebb, hogy az egyházvezetés a DT-t a MEE hivatals és kötelező teológiájává nyilvánította! Aki ennek a kényszernek a legkisebb mértékben is ellene mond, existenciális fenyegetettségnek teszi ki magát, ahogy ezt Káldy püspök mindig újra hangsúlyozza a lelkészek előtt, megfélemlítő fogalmazásban.

Kedves Testvéreim! Önöknek azt tudniuk kell és nem lehetnek el szó nélkül amellett a tény mellett, hogy MEE-ban teológiai terror van! Ez az igazság, amit azonban az egyházvezetés tagjai és képviselői minden módon igyekeznek elleplezni, különösen a külföldi egyházak előtt. Ezt a terrort az egyházvezetés azáltal tudja fenntartani, hogy azokat, akik a DT-t kritizálni merik, az állami hatóságok előtt úgy állítják be, mint az állam ellenégeit! Így a szakszerű, valódi teológiai eszmecsere politikailag válik lehetetlenné. Ez ám az igazi és életveszélyes rágalmazás!

Sok lelkésztársammal együtt kész vagyok türelemmel és megértéssel elismerni, hogy az állam számára nem könnyű feladat olyan egyházpolitikát kiépíteni, amelyben hű marad saját ideológiai álláspontjához és ugyanakkor érvényesíteni az egyetemes emberi jogokra épülő humanitás elvét. De 32 éve, amióta egyházi szolgálatban állok, egyre világosabbá lett számomra, hogy éppen az az egyházvezetés, amely magát az állam iránt lojálisnak nyilvánította, nem adott valódi segítséget az állam egyházpolitikájának kialakításához.

Néhány éve Káldy püspök különösen sokszor hangoztatta szóban és írásban: nem elég, ha a lelkész jól végzi munkáját a gyülekezetben! Nem elég, ha egy lelkész engedelmes állampolgár és a helyi állami szervekkel jó kapcsolatot tart fenn! A MEE lelkészei akkor végzik helyesen, korszerűen a szolgálatukat, ha a szocializmus (leszámítva az atheizmust) magukévá teszik és az állam szocialista célkitűzéseit aktívan és közvetlenül támogatják. Ilyen nyilatkozatok azonban nem jelennek meg idegen nyelven, csak a magyar egyházi sajtóban!

Itt egy személyes megjegyzést kell tennem. Mindig érzékeny voltam és vagyok a szociális igazság kérdéseire, mert szegény családból származom. Őseim nagyrészt agrárproletárok és napszámosok voltak. A szocializmus igazságát én nem könyvekből tanultam meg, hanem anyám könnyeiből, aki apámmal együtt egy korrupt rendszerben öt gyermeket nevelt fel és taníttatott. De hogy Káldy püspök — éppen mint püspök — nekünk lelkészeknek a maga DT-ját, mint kötelező teológiát és a szocializmust, mint kötelező ideológiát előírja, ez ellen tiltakozom és nem vagyok hajlandó elfogadni, hogy ehhez joga van! —

2./ Mi vezetett a mai helyzetig?

1958-ban az állam Káldy Zoltánt ajánlotta a gyülekezetnek, hogy püspökké válasszák. A gyülekezetek a javaslatot elfogadták. A lelkészek és gyülekezetek többsége várakozással tekintett az egykori pietista evangelizátor tevékenysége elé, mivel beiktatásakor az egyház életének igazságos és az evangéliumnak megfelelő rendezését ígérte. Akkor még szó sem volt a mai kötelező DT-ről, sőt a teológiai munka szabadságát hangoztatta.

Viszont kezdettől fogva voltak ellenfelei az egyházban, akik támadni kezdtek. Szégyenletes hatalmi harc kezdődött, amely a MEE igen sok erejét emésztette fel. E harcok során Káldy püspök ötféle módon igyekezett megerősíteni pozícióját:

a./ A nyilvánosság előtt vádolta és elítélte Ordass püspököt és munkatársait, mint akik az állam ellenségei és az egyház szekerét árokba döntötték. Ez gyakran és mindig durva, fenyegető hangnemben történt anélkül, hogy a vádlottaknak és elítélteknek módjuk lett volna szabadon védekezni. Az ún. "Ordassügy" mindmáig elintézetlen ügye a MEE-nak. Az ő haláláig tartó megáláztatása sokak lelkiismeretét terheli!

b./ Egy másik eszköze az volt, hogy igyekezett az állam bizalmát megnyerni és így magánál az államnál védelmet találni ellenfeleivel szemben. Saját kifejezésével élve: igyekezett ellenfeleit az államnál "lekörözni". Itt van egész politikai szereplésének egyik legerősebb motívuma.

c./ Különösen fontos eszköze volt külföldi kapcsolatainak kiépítése. Ennek során – ahogy egy balatoni lelkészkonferencián nyilvánvalóvá lett – Káldy püspök kétféle nyelvet használt és használ. Otthoni politizálásának a nyelvét külföldi útjaira nem viszi magával, hanem ellenfeleit jellemzi ezzel, amíg önmagát úgy állítja be, mint az egyház védelmezőjét. Ezzel a módszerrel sikerült számos külföldi egyházat, püspököket, sőt magát a LVSZ-t is megnyernie a maga számára.

d./ E hatalmi harc összefüggésében érthető Káldy püspök egyházi sajtómunkája is. Beiktatása után hamarosan átvette az egyházi sajtó vezetését és azóta minden kiadványon az ő neve a "nihil obstat". Hatalma erősödésével egyre inkább feljogosítva érezte magát, hogy cikkeket, tanulmányokat, sőt könyveket is cenzurázzon, azaz mondatokat, vagy akár hosszú részeket is kihagyjon, viszont a saját véleményét egyszerűen beleírja a szövegbe. Számos cikkemmel és Márk-kommentárommal is ezt tette. És nincs fórum, ahol ez ellen tiltakozni lehetne, mert a sajtóhatalom az ő kezében van.

Sajtómunkája egyébként felszínes és felelőtlen. Bizonyos kiadványoknál nyilvánvaló, hogy a megjelenés a szerző személye és nem a mű tartalma miatt történt. Valóban fontos dolgok viszont nem, vagy csak kis példányszámban jelennek meg. Ennek legutóbbi példája, hogy az 1982-ben megjelent és kötelezővé tett új énekeskönyv nem kapható. A kevés példány hamar elfogyott és Káldy püspök bejelentette, hogy évekig nem is várható újabb kiadás.

A lelkészeknek szegyenkezve kell elküldeniök a gyülekezeti tagokat, akik énekeskönyvet akarnak vásárolni. Az ilyen sajtómunka már közvetlenül destruálja a gyülekezeteket.

e./ Mint később kiderült, Káldy püspök utolsó és legjobb fegyvere ellenfeleivel szemben a DT koncepciójának kidolgozása lett. Ennek csak részben és nem is elsősorban volt az a célja, hogy tisztázza az egyház helyét a szocializmusban. Ezt ő lényegében már megtette, még mielőtt püspök lett, különben az állam nem tudta volna őt megválasztásra ajánlani a gyülekezeteknek és akkor még szó sem volt DT-ről. E koncepció fő célja az volt, hogy általa teológiailag is függetlenítsen magát néhány teológiai professzorral szemben, őket "lekörözve", mivel az ő kritikájukra nem tudott politikai vádakkal és megfélemlítéssel válaszolni. Miután pedig sikerült neki a DT-t a MEE hivatalos és kötelező teológiájává nyilvánítani, kétségtelenné vált, hogy ellenfeleit minden ponton, politikailag és teológiailag egyaránt legyőzte.

3./ Mik a legfőbb jellemzői a MEE mai helyzetének?

a./ A teológiai nyomás természetes módon jár együtt a személyi kultusszal. Ennek legutóbbi megnyilvánulása volt az elmúlt év őszén a 25 éves püspöki jubileum sokrétű ünneplése. Egy hónapon át ez volt a fő témája az egyházi sajtónak. De Káldy püspök egyébként is a tévedhetetlenség elérhetetlen magasából néz le a lelkészekre magabiztosan és megvetően. Számukra nincs ideje és nincs velük testvéri kapcsolata. Így a lelkészeknek nincs lelkipásztora és ezért közülük sokan lelki elhagyatottságban élnek, belső keserőséggel és egyre gyengülő munkakedvvel. A havonkénti lelkészgyűlések "erkölcsileg" kötelezők. Minden előadást 3 példányban be kell adni. A hozzászólásokról jegyzőkönyv készül és ennek alapján a hozzászólók időnként utólagos püspöki feddésben részesülnek. Emiatt az együttlétek hangulata nem őszinte és csak ritkán jelentenek valódi segítséget a gyülekezeti munkában.

b./ A teológiai terror és a személyi kultusz legsúlyosabb következménye az, hogy a MEE teológiai munkája egyre alacsonyabb színvonalra süllyed. Tudományos munka lehetetlen ott, ahol hiányzik a kutatás szabadsága és a kutatónak előre megadott eredményeket kell igazolnia. Már pedig a teológiai tanárok legfőbb feladata a DT igazolása. Ez azt is jelenti, hogy a MEE teológiai munkájának nincs tudományos világperspektívája, mert nem tud lépést tartani a külföldi kutatással. Ezt a helyzetet Káldy püspök még külön is konzerválja, amikor hangoztatja: Dt a legjobb teológiai koncepció a világon és ezért nincs szükségünk külföldi, különösen nem "nyugati" teológiára.

Nem lehet tudni, hogy ez az ünigaz teológia mennyi kárt fog még okozni a MEE szellemi és lelki életének. De már az eddigi károk is nagyok, s ezért mindennél fontosabb lenne a MEE teológiai, egyházkormányzati és egyházpolitikai helyzetét teljes szabadsággal és nyíltsággal újra átgondolni, mielőtt az átgondolásra alkalmas lelkészek elfogynak, mielőbb a gyülekezetek szét-

széleonek vagy szektákba süllyednek, mielőtt a MEE belső élete végképpen összeomlik.

Az LVSZ azzal tenne nagy szolgálatot a MEE-nak, ha abban segítene, hogy egy ilyen szabad, testvéri beszélgetés mielőbb megindulhasson benne. Addig minden kapcsolat — az anyagi segítség kivételével — csak látszat, amely segíti elleplezni a MEE valóságos, belső helyzetét. E segítség nélkül a budapesti nagygyűlés csak további súlyos károkat fog okozni a MEE-nak, mert segíti konzerválni a romlást. A résztvevők kellemes heteket fognak ugyan eltölteni Magyarországon. Élvezni fognak a magyar vendégszeretetet. Létni fognak még viruló gyülekezeteket. Hallani fognak szép üdvözléseket, "minden-rendben"-beszédeket sok bibliai idézettel és divatos szociáletikai, teológiai jelszavakkal díszítve. És mégis bekötött szemmel és bedugott füllel fognak hazatérni és talán egyetlen szálkát sem fognak észrevenni abból a keresztből, amit a MEE valóban hordoz.

Kérek mindenkit, aki ezt a nyílt levelet olvassa, ne tekintse ezt támadásnak Káldy püspök személye ellen. A MEE lelkeszeinek segélykiáltása ez a levél, amelyet ők — bizonyos vagyok benne — szívükben helyesebbi fognak még akkor is, ha a félelem miatt azt nyilvánosan megtagadni kényszerülnek.

Bocsánatot kérek, hogy azzal a levéllel Káldy püspöknek fájdalomt kellett okoznom. Ő jól tudja, hogy többször is bíráltnak nyilatkoztam a OT-val szemben és azzal a móddal szemben is, ahogyan azt az ráerőlteti. Ő azonban mindig visszautasított, vagy szóra sem méltatott. Ezért vagyok kénytelen a nyilvánosság előtt kritizálni. Közben tudatosan mondtam le arról, hogy működésének személyes életemet érintő hatásairól szólnak. Ha tevékenysége csak engem sértene, továbbra is szótlanul viselném. De itt nem csupán személyekről van szó, hanem mindenekelőtt Isten evangéliumának szabadságáról, amely ha elvételük tőlünk, mindnyájan elvesztünk!

Isten irgalma maradjon velünk!

Testvéri köszöntéssel

Kuchen, 1984. július 10.

Dóka Zoltán

+ Dr. Schulek Tibor 1904-1989

(Emlékbeszéd a Budapest-Kelenföldi Egyházközség templomában
Dr. Schulek Tibor 1989. május 31-i búcsúztatása alkalmával.)

Gyászoló Testvéreim!

Amikor barátai és munkatársai nevében búcsúzom, nem embert akarok magasztalni. Felülről az a parancsunk van, hogy amikor a keskeny úton járó célhoz ér, koporsója, vagy hamvai mellett a halál felett diadalmaskodó élet evangéliumának vigasztaló szava szólaljon meg. A belülről, szívből jövő hang pedig arra készítet, hogy magunkban számot vessünk: ki volt Ő, s mit jelentett számunkra élete és példája. Erről a nyereségről, s nem a halála által okozott veszteségről szeretnék beszélni.

Haláláig munkálkodott nemzetünk életében jelentős szerepet betöltő családjáról írt nagy monográfiáján. Őseit a reformáció századáig vezette vissza. 1943-ban Kassán magyarul, majd utána francia nyelven is megjelent egy kilenc lapos tanulmánya a család egy generációjáról: A XIX. század nemzetiségi válsága egy felvidéki család sorsában. Ebben a pusztító tudósításokon túl irányt is mutat egy helyes nemzetiségi politika számára, s erről a terjedelmében szűk, tartalmában gazdag tanulmányról Mátyusz Elemér, történetírásunk nagy doyenje mondta, hogy Schulek Tibor alkotó munkájának egyik csúcspontja. Címe: Tükördarabok a Schulek-család múltjából. Erre gondolva foglalom össze megemlékezésemet ezzel a címmel: Tükördarabok Dr. Schulek Tibor életéből.

1904. február 3-án született Budapesten. Nagyatya Schulek Frigyes műépítész, akinek gazdag munkásságából közzismert a Mátyás-templom újjáépítése és a Halászbánya megalkotása. Atyja, Schulek János ugyancsak műépítész. Ez a templom, ahol Schulek Tibortól búcsúzunk, az ő tervei alapján épült. Szíve szeretete azonban egész életében Visegrádhoz kötötte. Műemlékeinek feltárása, Mátyás király palotájának megtalálása az ő el nem évülő érdeme. Sírja is Visegrádon van, ott pihennek meg Schulek Tibor hamvai is.

Édesanyja Gerok Lujza stuttgarti csallóművész volt. Két esztendőig volt, amikor elveszítette. Feljegyzéseiben megmaradt emlékfioszlányok alapján azt írja, hogy ez a két esztendő volt gyermekkorának legboldogabb időszakai.

Egy másik tükördarab változatos és gazdag tanulmányi éveit villantja elénk. Öt éves korában magánúton végezte el az első elemi osztályt, a másodikat a Fehérvári-úti, a harmadik-negyediket a Daák-téri evangélikus iskolában. 1913-ban, kilenc éves korában a herrnhuti testvérek németországi Niesky-i pedagógiumában tanult. Az ottani kegyességi élet mély benyomást tett rá.

1918 virágvasárnapján, konfirmációja után, a mindig nagy szeretettel emlegetett nagynénje, Jóth Béláné Schulek Vilma otthonába került Rimaszombatba. Fiatalkori feljegyzéseiben ilyen szeretettel még csak nagyanyjáról emlékezik, Johanne Rieckérről, aki a Rimaszombatból menekülni kényszerülőt otthonába fogadta. Akkori feljegyzéseiben erről így emlékezik meg: "Nagyaném elkért szüleitől, hogy "férfi legyen" özvegyi házánál, akire az ő gazdag szíve különös gondot viselhesen." Innen járt a Lónyay utcai református gimnázium hetedik-nyolcadik osztályába, s itt érettségizett 1922-ben.

A rimaszombati két és fél év és a Lónyay utcai gimnázium döntő hatással voltak hivatása megtalálásában. Deák János teológiai professzor kérésére, rövid életrajzában írja: "Rimaszombatban nehéz idők jártak: 1919 januárjában csehek szállták meg a kedves kis gömöri fővárost, később harcok is folytak a vidéken, sőt "vörös felszabadításban" is volt részünk. Hazúlról teljesen el voltam zárva, még szegény Nagyapám halálát is csak egy kassai lap nekrológiájából tudtam meg.

A haza rettenes sorsa igen marcangolta szívemet. Komolyan kutattam a nemzeti elbukásnak okát. Az "Elnémult harangok"-at is éppen akkor olvastam, s e ragény megrendítő hatással volt rám. Megsejtettem a megújíthatóság egyetlen lehetőségét: a magyarságot vissza kell vezetni Istenhez. Ebből azután levontam a rám vonatkozó konzekvenciát: 1919 szeptemberében elhatároztam, hogy lelkészi pályára lépek."

Elhatározása méginkább megérelmődött, amikor a Lónyay utcai gimnázium igazgatója, Ravasz Árpád révén megismerkedett Ravasz László püspökkel, akire szinte példaképként tekintett, s akihez egy életre szóló barátság fűzte. Munkatársakká is lettak a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságban, amelynek 1940-ben Schulek Tibor választmányi tagjává lett. A kényszerűen visszavonult püspököt látogatta leányfalusi otthonában.

1922-ben beiratkozott a budapesti evangélikus Teológiai Akadémiára. Ennek Sopronba helyezése után érelvét a Róday utcai református teológián hallgatók. A teológiával egyidőben iratkozott be a bölcsészeti karra magyar, német, angol szakra. 1924 tavaszán Selyem Jerő évfolyamtársával együtt a "Civitas fidelissimá"-ba távoztak, s a pécsi Erzsébet Tudományegyetem soproni Teológiai Fakultásán végezte a harmadik évfolyamot. A negyediket pedig Lipcsében. Onnan finnországi meghívást kapott, s maga után Odínszky Gyulét ösztöndíjra ajánlotta. Ezzel folyamatosá lettek a finn-magyar ösztöndíjasok cseréi. A magyarok hozták a finn ébredés áldott élesztőjét magyarországi egyházaink életébe, a finnek vitték népünk iránti szeretetüket hazájukba. Közben a németországi Nieskyben, ahol tanult, tanárként, három ízben is járt angliai tanulmányúton, a budapesti Tudományegyetemen vizsgát tett magyar, német, angol szakkból, Sopronban letette a teológiai szakvizsgát, 1928 januárjában Raffay Sándor püspök a Deák-téri templomban lelkésszé szentelte. 1938-ban Pécsen "summa cum laude" doktorált. Egy évvel később Bornemisza Péterről írt kibővített disszertációja párat-

lanul szép és művészi kivitelezésben jelent meg nyomtatásban. Evangélikus reformátoraink közül mindmáig Bornemisza Péteren kívül nem is jelent meg egyetlen magas tudományos színvonalú, korszerű mű.

Tanulmányi éveiből még egy kis tükörcdarabot kell felvillan-
tanunk, s ez a cserkészlet, amely nemcsak Isten iránti tiszte-
letre, haza iránti szeretetre, emberi tartásra és helytállásra
nevelte, hanem egész életre szóló indítást is adott számára.
Rimaszombatban akkor lett cserkész, "mikor még országunkban is-
meretlen volt e pompás intézmény", - írja egyik levelében. A
Lónyay utcai gimnáziumban 1920-21. évben alakult meg a Bethlen
Gábor cserkészcsapat, amelynek parancsnoka Ravasz Árpád, ifjú-
sági vezetője Schulek Tibor lett. Ők honosították meg a jel-
legzetes magyar árvalányhajás cserkészkalapot. Érettségi után
először a Deák-téri, majd Sopronban az evangélikus gimnázium
Deákkúti csapatában folytatta a cserkész-munkát. Egész életé-
re szóló indítást érettségije évében, 1922-ben kapta egy "Ich-
tys" táborozás alkalmával. A dunavecsei táborból jártak a duna-
pentelei római ásatásokhoz társadalmi munkára. "Ott tartotta
először Karácsony Sándor - írja cserkészetről szóló levelében
- híres táborfőzi filippikáit az akkor híg cserkészéneklés al-
len... és hozta a népdalt Bartók, Kodály szinten. Akkor kerül-
tem Karácsony Sándor hatása alá, s maradtam hű tanításaihoz,
amikor ő rég elpártolt azoktól." Ennek az indításnak is voltak
életpályáját és egyházzolgálatát meghatározó gyümölcsei. A
himnológiai nemzetközi tekintélyt szerzett.

Ahogy Bartók és Kodály kutatták és életre keltették nép-
dalainkat, úgy kereste, kutatta ő feledésbe ment magyar egyhá-
zi énekeinket. "Semmiiben sem estünk oly messze atyáink lelki
hagyományától, - írja - mint a közönséges és házi isteni szol-
gálatnak búzgoságos éneklésében". Unokatestvérével, Sulyok Imre
orgonaművésszel és zenetudóssal hozzáfog az elfelejtett magyar
énekkincs felkutatásához. Eredményeiket 1945-ben teszik közzé
"Régi magyar istenes énekek" címmel. Az énekeskönyvet díszes
kiadásban az egyháztól később jogtalanul elkobzott győri Ha-
rangszó nyomda adta ki. Az énekkincs feltárása után követelő
feladatként jelentkezett az alvó anyag ébresztgetése. E célból
szervezte a "Cantate! Énekeljete!" mozgalmat, amely a gyüle-
kezetekben országos szinten újra tanította a rég elfeledette-
ket. 1950-ben az új énekeskönyv szerkesztését is szem előtt
tartva megjelenik a "Cantate!" énekkönyv 101 dallammal és szö-
veggel, s egy komoly egyházi énekkultúra alapjává válik. A moz-
galmat azonban felelőtlenül leállították.

Schulek Tibor egy életen át készítette a magyar énekesköny-
vek törzskönyvét, s ez a hatalmas mű csaknem kiadásra kész ál-
lapotban van hagyatékában, s ugyancsak egy életen át, szegény-
ségében is gazdag áldozatokat hozva gyűjtötte össze a hazánk-
ban és külföldön megjelent magyar énekeskönyveket, s ezt a
csaknem teljes gyűjteményt végakarata szerint egyik egyházi
könyvtárunk örökli. Nemcsak elszomorító, tragikus is, hogy egy-
házunk legjelentősebb himnológusát kizárták az új énekeskönyv

szerkesztőbizottságából. Ez is oka annak, hogy a nemzedékekre tervezett új énekeskönyv ősi örökségeinket tekintve oly szegény, korán divatjukat múló énekekben mértéken felül terjedelmes.

Egy újabb tükördarab a Magyar Evangéliumi Keresztény Diákszövetségben, a Pro Christóban végzett munkájáról vet egy fény sugarat felénk. Az 1895-ben missziói és ökumenikus felelősségből John Matt amerikai lelkész által indított mozgalom hazánkban is meghonosodva, máig ható, áldott munkát végzett. Ravasz Lászlótól kezdve sokak hitét formálta ez a mozgalom, Schulek Tiborét is. Ennek hatására lutheránus meggyőződését haláláig megtartva, meleg barátságot tudott tartani Krisztus-hívő katolikus és református testvérekkel.

E mozgalom keretében indította Mády Zoltán a falukutató munkát, írta az első, szinte tankönyvként használt művet a falu védelmére: "Elsüllyedt falu a Dunántúlon". Ez nemcsak Schulek Tiborra, a Diákszövetség titkárára volt döntő hatással, hanem indítást jelentett a teológusok számára falukutató körök alapítására, amelyek a negyvenes évek közepéig igen jelentős munkát végeztek, többek között azzal is, hogy a népdalok és a Régi Magyar Istenes Énekek visszajuttattak azokba a falvakba, ahonnan indultak, de ahol már elfelejtették azokat.

Szintén e mozgalom tagjaként és hatására indította 1934-ben Karner Károly teológiai professzor Keresztény Igazság című nagyhatású folyóiratát. Ennek budapesti szerkesztőségét négyen alkották: Schulek Tibor, Mády Zoltán, Súlyom Jenő és a később orosz fronton elesett Urbán Ernő. Az újra indított folyóirat nyomdában van. Sajnos, első számában Schulek Tibor ígért cikke helyett nekrológja jelenik meg.

Újabb tükördarabkákat veszek kezembe. Egyik része békés fényt sugároz, másik része szúrós szilánkokká töredezett. 1927. évi sorolás után 1930-ban tábori lelkésszé lett. 1932-ben feleségül vette Majoross Edit okleveles rajztanárt. Házasságukat Isten 8 gyermekkel, 26 unokával és eddig 6 dédunokával áldotta meg. Felesége családján kívül az egyházművészetnek szentelte életét. Egyházunk sok temploma lett gazdagabbá munkássága nyomán.

Tábori lelkész. Felmérhetetlenül nagy ez a szolgálat, ha valaki a "hit szabályai" szerint végzi. Forz képet fest ez, aki lényegét fegyverek megéidésében látja, s torzul teljesíti szolgálatát, aki a rábizott nyáját nem pásztorolja, hanem veszély idején hűtlen béresként elhagyja. Schulek Tibor békében a Ludovika akadémia lelkésze, német és angol tanára volt. A háborúban, 1940 nyarától, az Ur oda rendelte, ahol emberek végső nyomorúságukban segítségért kiáltanak. Iesti-lelki sérülteket kellett gyógyítani, tőle vártak és kaptak az itthon maradtak örömhírt élőkről, szomorú, de vigasztaló üzenetet arról, hogy hol áll egy ágékból összerótt kis kereszt, ahová lélekben elzáródokolhatnak az emlékezés pár szál virágával, vagy méccsét gyűjthetnek egy olyan régi hősi emlékmű talapzatán, amelyre nevüket sem volt szabad felvinni. Schulek Tibor először a déli,

majd az orosz fronton pásztorolta a messzire szakadt nyáját. Szolgálati jelentései a hadi levéltárban vannak.

A fronton is hallatta prófétái intó szavát. 1943. január 24-én érkezett Novy Oskolba, a főhadiszállásra. Jány Gusztáv hadseregparancsnok magához hívatta és elé tette kétségbesésében született, hírhedtített vált hadparancsát. Schulek Tibornak volt bátorsága kimondani, hogy ezt a hadparancsot nem szabad kiadni. Jány elszomorodva csak annyit tudott mondani: Tegnap már kiadtam, s belátva végzetes hibáját, mintegy magára rótt vezeklésként az élvonalakba ment, szinte keresve a halált.

Ugyanakkor Schulek Tibor 6 sűrűn gépelt oldalon jelentést küldött a budapesti parancsnokságnak. Ebben így ír az általa is keservesen megélt helyzetről: "A katonák a 30-40 fokos hidegben halálra fagynak. Fagyott lábú menekülők, vállukra vetve a bakancs, amely már nem fért dagadt lábaikra, s rongyokba bugyolálva vagy éppen mezítláb... Szánokon sebesültek vékony takaró alatt, sérült tagjuk csonttá fagyva... Közben a német, aki majd mindenütt korábban kezdte kivonni csapatait, belelő a nyomorult magyarba, ha gépkocsijába kapaszkodik, leszorítja oszlopainkat az út mellé, s erőszakkal rabol gépkocsit, fegyvert a mieinktől. Éjszaka nem engedi tető alá a magyart, úgy-hogy még a tulajdon visszavonulását fedező magyar utóvéd tisztjeinek, harcosainak is a német által foglalt házak külső falához húzódva kell a mínusz harminc fokos éjszakákat eltölteni-ök... "Harc a kommunizmus ellen" igen elvont fogalom, s az egyszerű ember nem sokat kezdhetett vele... A magyar katona nem tudta meggyűlölni az orosz, sőt a rendkívül egészséges élettartású lakossággal szemben bizonyos rokonszenvet érzett. Az ellenszenv, különösen a visszavonulás közben ért megaláztatások óta, egészen más irányban fejlődik." Egy ilyen jelentés akkor nem volt veszélytelen figyelmeztetés.

A visszavonulás során, 1945 januárjában, találkozik családjával kassai otthonukban, de az öt letartóztatni akaró Gyarmat-hy nyilas főispán rémuralma elől márciusban először Szombat-helyre távozik, majd Pozsonyban nem magyar kórházak magyar sebesültjeinek lelki gondozójává lesz. Hivatalos jelentésében írja: "Feleségemet és hat kicsi gyermekemet Kassán hagytam, több aggodalommal a még ott maradó németek és nyilasok miatt, mint a közelgő oroszok miatt." Parancs ellenére sem megy a balatoni utóvéd-harcokra és Németországba, hanem május 4-én a már orosz megszállta Budapestre tér, s jelentést tesz a miniszterelnökségen és a külügyminisztériumban a szlovákiai magyarülődözésekről. Itt tudja meg, — mint írja — hogy "szlovák milicisták kormányrendeletre egy órás csomagolási idő engedélyezésével kitoloncolták családomat", s azok nyíregyházi rokonoknál kaptak ideiglenes menedéket. Ez annál fájdalmasabban érintette, mivel pozsonyi szolgálata idején szlovák és magyar, a jövő helyes kibontakozását látó vezető értelmiséggel életre szóló barátságot tudott kötni. E barátság gyümölcseit tudományos munkásságom során magam is évtizedekig élveztem.

Családjával Nyiregyházáról Debrecenbe költözik, 1947 januárjától pécsi szolgálataiba kerül, 1948. február 29-én tábori lelkészi tisztét megszüntetik, 1948 júliusától komáromi lelkész a kettészabdalt Komárom kicsinynek maradt magyar részében. Egy ideig esperes, de erről a tiszteről lemondani kényszerült, mert nagy családja mellett egy segédlelkész és diakonissza ellátását csekély fizetéséből vállalni nem tudta.

Egy tükördarab a megalázás és újabb nyomorúság éveit tükrözi. Ezek egy 1962-ben tartott lelkészi munkaközösségi ülésen kezdődtek. Ezek a munkaközösségek a "fraternitás" jegyében születtek, lelkészek továbbképzése, országos-, egyházi-, gyülekezeti- és egyéni kérdések ösztönte, testvéri megbeszélése céljából, de fokozatosan "politikai atképző intézmény"-nyé deformálódtak, amelyekben célszerűbb volt hallgatni, mint megszólalni. A megszólalók közül sokan egyéni érvényesülésük érdekében dicsérték a diktatórikus egyházpolitikát, vagy helyeselték a kötelezővé tett hamis teológiát. Ő szólt, de nem saját érdekében. Tiltakozott az abortusz-törvény és az erdélyi magyar kisebbség elnyomása ellen. A jelen levő püspök, illetéktelenül beavatkozva püspöktársa jogkörébe, ezért felfüggesztette, hajszát kezdett ellene, s egyházi bírósággal állásvesztésre íteltette. Barátai kitarítottak mellette. Segítő kéz is nyúlt felé: Klaniczay Tibor akadémikus meghívta a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete Humanizmus és reformáció kutatócsoportjának munkatársává. Hadó mondjam el, hogy a munkacsoport egyik évi konferenciáján, amelyen külföldi tudósok is részt vettek, a záró vacsorán egy olasz irodalomtörténész pohárköszöntőjében azt mondta: életében már sok tudományos konferencián vett részt, de ilyen baráti szeretettel együttműködőkkel még nem találkozott. Schulek Tibor ebben a csoportban folytatta tudományos munkáját, s jelentette meg értékes tanulmányait az első magyar énekeskönyv-bibliográfiáról, a XVII. század egy diktátor-püspökéről, a csak névből ismert, általa felkutatott magyarországi nyomtatványokról, kísérelve tanulmányt az 1566. évi váradi református énekeskönyv fakszimile kiadásához és még sok mást.

1988-ban a féltelmek és kényszerek oldódása, az egyház belső megújulását követelő évek óta folyó harcának eredményeként az egyházi bíróság megsemmisítette a hamis ítéletet. Nem emberek, nem az idő, az idő Úra igazolta őt. Schulek Tibor még megérte hivatalos rehabilitációját. Dr. Frenkl Róbert orvosprofesszor, egyházkerületi felügyelő erről így ír: "Mi volt a bűne? Szót emelt hivatalos lelkészi összejöveteleken a művi abortuszok ellen, az ezzel kapcsolatos döbbenetes gyakorlatot nemzetgyilkosságnak minősítette. ... Schulek Tibor szava máig ható prófétai szó volt." S hozzá tethetjük azt is, hogy az erdélyi kisebbségi magyarság érdekében kimondott szava is prófétai szó volt, nem alap nélküli sovánisága vádaskodás, s a szó kimondójának sorsa is prófétai sors volt. De azt a sorsot ő megalkuvás nélkül, állhatatosan viselte. Tudott ő erről már régóta. Valaki elmondta. Nekí, Valaki felkészítette rá: "Fogtok hallani háborúkról, és hallotok háborús híreket. Vigyázzatok, meg ne

rémüljete, mert ennek meg kell lennie, de ez még nem a vég. Mert nemzet nemzet ellen, ország ország ellen támad, lesznek éhínségek és földrengések mindenütt. A vajúdás kínjainak kezdete ez. Akkor kiszolgáltatnak titeket, hogy meggyötörjenek, megülnek benneteket, és gyűlöl majd minden nép az én nevémért. Akkor sokan eltántorodnak, elárulják és meggyűlölik egymást. Sok hamis próféta támad, és megtévesztenek sokakat. Mivel pedig megsokasodik a gonoszság, a szeretet sokakban meghidegül." – S ahogyan mindezt előre tudta, számított rá, át is élte, ugyanúgy hiszünk mi abban a vigasztaló ígéletben, amellyel Jézus ezt a próféciáját befejezi: "De aki mindvégig állhatatos marad, az üdvözül." (Mt 24, 6-13.)

Megjegyzés: Az emlékbeszéd énekeskönyvvel foglalkozó részével kapcsolatban a teljes igazság érdekében szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a szövegi és dallami bizottság vezetője, Trajtler Gábor levélben, személyesen is kérte Schulek Tibor egyéni segítségét, de ezzel a kéressel nem érvénytelenítette azt az egyházi ítéletet, amely Schulek Tibort kizárta az egyházi, lelkeszi szolgálatból, s nem tette lehetővé számára, hogy bizottsági tagként nyilvánosan is érvényesítse álláspontját.

DR. SCHULEK TIBOR MUNKÁSSÁGÁNAK BIBLIOGRÁFIÁJA

- Magyar szemmel. Képek az angol életből. Diákvilág, a Magyar Evangéliumi Ker Diákszövetség Közlönye. 1927. december 9-12.1.
- Bornemisza Péter. Keresztyén Igazság 1935.36-37.1.
- Újabb adatok Balassi Bálint életéhez. ProtSzle 1936. 492-497.1.
- Ismeretlen Bornemisza levelek. ProtSzle 1937. 52-61.1.
- Bornemisza Péter egyházépítő, egyházszerző és egyházzvédő tevékenysége. (Doktori disszertáció.) Győr, 1938.105.1.
- Bornemisza Péter 1535-1584. Budapest-Győr-Sopron 1939. 452 l. Keresztyén Igazság kiadása.
- Régi magyar imádságok. Evangélikus szakkönyvtár. 5.sz. Győr, 1941. 30 l.
- Tükkördarabok a Schulek-család múltjából. I. A XIX. század nemzetiségi válsága egy felvidéki család sorsában. Új Magyar Múzeum. III.k./II./VI.f./Kassa 1943. 1-11.1. Klny is.
- Régi Magyar Istenes Énekek. S/chulek/ T/ibor/ és S/ulyok/ I/mre/. Győr, 1945. 223 l. /kottás/.
- dr.S/chulek T/ibor/: Javaslat a fakultatív hitoktatással kapcsolatban. Lelkipásztor 1947. 122.1.
- Helyzetjelentés az énekeskönyvi munkálatról. /Dr.S.T./ Lelkipásztor 1948. 60-61.1.

- Egyházunk anyagi jövője. Lelkipásztor 1948. 494-500.1.
- Cantate! Enekeljetek! 101 egyházi ének dallama. (Szerk.Schulek Tibor.) Győr, 1950. 126 l.
- Három "pseudepigráf" énekünk. Lelkipásztor 1955. 110-113.1.
- Helyesbítés és kiegészítés a "pseudepigráf" énekekről szóló cikkhez. Lelkipásztor 1955. 173.1.
- Bornemisza Péter Ördögi kísértetei. Lelkipásztor 1956. 97-101.1.
- Az első magyar bibliográfiáról. ItK 1957. 372-375.1.
- Eltemetett Bornemisza adatok. ItK 1965. 466-469.1.
- Két ismeretlen lőcsei kiadvány 1694-ből. MKSzele 1966. 177.1.
- Kurzer Abriss der Geschichte des ungarischen Kirchengesangbuchs und des Standes hymnologischer Forschung in Ungarn. Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie. 1968. 130-140.1.
- XVI. századi magyar nyomtatványok töredékei a wolfenbütteli könyvtárban. MKSzele 1970. 119-129.1.
- Kálmáncsehi Márton "Reggeli éneklések könyve". ItK 1970. 346-352.1. Klny is.
- Vorfahren und Nachkommen von Hans Schulek und Luise Gerok. Karlsruhe 1973. 16. l.
- A keresztényi gyülekezetben való isteni dicséretnek. Várad, 1566.
Faksimile kiadás: BHA IX.k. Bp. 1975. Kísérő tanulmány. 34 l.
- Még néhány szó és új adat Szilvásújfalvi Imréről. Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 4.k. Szenci Molnár Albert és a magyar késő reneszánsz. Szeged, 1978. 293-296.1. Klny is.
- A magyar evangélikus ébredés kezdeteiről. Diakónia 1988/2. 8-11.1.
- Megkésétt emlékezés az erdélyi magyar evangélikus egyház száz év előtti megalakulásáról. Diakónia 1989/1. szám 16-20. oldal.
- (Rövid áhítatokat, igemagyarázatokat, prédikációkat nem vettem fel a bibliográfiába.)

Összeállította: Botta István

BOLERATZKY LÓRÁND

VÁLTOZÁSOK A VALLÁSÜGYI IGAZGATÁSBAN

Az 1989. évi 14 tvr. 1989. június 30-i hatállyal az 1951-ben létesített Állami Egyházügyi Hivatalt megszüntette és az egyes egyházi állások betöltéséhez szükséges állami hozzájárulásról szóló 1957. évi 22.tvr-t akként módosította, hogy az állami hozzájárulás szükségességét fenntartotta mindazokban az esetekben, amikor az egyházi vezető tisztség betöltése nem a magyar joghatóság alá tartozó szerv hatáskörébe tartozik.

Ez tehát azt jelenti, hogy —többek között— az evangélikus egyház fő tisztségviselőit: a püspököket, az országos- és egyházkerületi felügyelőket teljesen szabadon, az egyházi törvények előírásai szerint, az állami szervek beleszólása nélkül lehet választani.

Az evangélikus egyház tehát ezzel a jogszabályi rendelkezéssel „szuverenitásának” jelentős részét kapta vissza.

A fenti jogszabályváltozásból adódó következtetéseket egyházunknak le kell vonnia, ha valóban demokratikus irányban kíván megújulni. Talán nem szükséges részleteiben is kitérni azokra a még közelmúltban is jelentkező visszaessékokra, amelyek az egyházi tisztségek betöltésénél előfordultak; nemcsak azokra az esetekre gondolok, amikor az állami szervek kifejezetten ateista személyeket juttattak magas egyházi tisztségbe, hanem azokra az esetekre, amikor a hivatalos állami hozzájárulás megelőzte az egyházi állásfoglalást, vagy amikor csak azért került sor egyetlen jelölt állítására, hogy ezzel lehetetlenné váljék más jelölt megválasztása. Nyilvánvaló tehát, hogy az 1957. évi 22. tvr.-re tekintettel a választások az evangélikus egyházban sem voltak szabadok.

Távol áll tőlem, hogy olyan álláspontot képviseljek, amely szerint egyszerre kellene minden szinten új választásokat tartani. Ez felesleges zűrzavarhoz vezetne. De szinte önként adódik a lehetőség az új országos felügyelő megválasztása kapcsán. A három jelölt közül megválasztandó országos felügyelő nyilvánvalóan közakarattól nyeri el tisztét, az ő legitimitása már igazolva lesz. Az ő feladata lenne, hogy fokozatosan keresztülvigye az új, állami befolyástól mentes egyházi választásokat. Annak az egyházi személynek, aki bírja választói bizalmát nyilván nincs oka a bizonytalankodásra, hisz újválasztása az iránta eddig meglevő bizalom megszilárdítását jelentené. Az egyház vezetősége mosmár tiszta lappal indulhatna az egyház népének a bizalmából.

Állami szinten is belátható időn belül új, feltehetőleg teljesen szabad választásokra kerül sor. Az egyháznak, mint magasfokú erkölcsi testületnek sem árt, ha próbatétel alá veti magát:

bírja-e a változó körülmények között az egyház népének a bizalmát. Ez az önvizsgálat adhat erőt az egyházban új fejezet nyitására.

De nézzük tovább a jogszabály rendelkezéseit. Minthogy a minisztertanács felhatalmazást kapott arra, hogy "az egyházak, felekezetek, vallási közösségek működésével, a vallás gyakorlásával összefüggő, jogszabályban meghatározott állami feladatok ellátásának szervezeti és hatásköri kérdéseit meghatározza", a 1092/1989. MT sz. 1989. július 1. napján hatályba lépett rendeletével életrekellette az Országos Vallásügyi Tanácsot és a Tanács működésével összefüggő titkársági feladatok ellátására a Minisztertanács Hivatala Egyházpolitikai Titkárságát.

Nézzük közelebbről ezeket az új intézményeket, továbbá a művelődési miniszter feladatkörét a vallásfelekezetekkel kapcsolatos tevékenységre kiterjesztő új rendelkezést, vizsgálván azt is, hogy egyáltalán szükség volt-e ezekre?

A lelkiismereti szabadságról, a vallás szabad gyakorlásának jogáról és az egyházügyekről szóló törvény irányelveitől szóló első hivatalos javaslat még azt indítványozza, hogy törvény "nevesítse" az egyházügyi igazgatás központi és helyi szerveit. Joggal panaszkolja tehát az Egyházforum Közéleti Bizottsága Szegedről, a minisztertanács elnökéhez írt nyílt levélben, hogy ez az intézkedés megütközést keltett. "Ahelyett — írják — hogy a vallásszabadságról szóló törvény elfogadásáig valamilyen ideiglenes államigazgatási szervet állítottak volna fel, egy minisztertanácsi határozattal egyszerűen kész tények elé próbálják állítani a törvényhozást. Ugyanis honnan tudhatja a minisztertanács, vagy az országgyűlés — a társadalmi vitát is figyelembe véve, miként fogja meghatározni az állam és egyház kapcsolatának jogi kereteit?

Különösképpen feleslegesnek látszik ez azért is, mert egyidejűleg a 66/1989. MT sz. rendelet a művelődési miniszter feladatkörét a vallásfelekezetekkel kapcsolatban az alábbiakban egészítette ki:

- a/ Ellátja az egyházak, felekezetek, vallási közösségek (a továbbiakban együtt: egyházak) működésével és a vallás gyakorlásával összefüggő — jogszabályban meghatározott — igazgatási feladatokat.
- b/ Gazdálkodik az egyházpolitikai célú központi pénzeszközökkel.
- c/ Közreműködik az egyházak és állam közötti kapcsolatok kialakításában, illetőleg kapcsolattartásban, az egyházpolitikai célok megvalósításában, az egyházi kultúrák ápolásában.

Az Országos Vallásügyi Tanácsról a 1092/1989 (VI.30) MT sz. határozat rendelkezik. Eszerint a Minisztertanács a lelkiismereti- és vallásszabadság érvényesülése érdekében, az állam és a magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek közötti kapcsolatokkal összefüggő kérdések, s az ilyen tárgyú,

különösen nagy jelentőségű kormányzati döntések véleményezésére és előkészítésére a Kormány tanácsadó szervként Országos Vallásügyi Tanácsot (a továbbiakban: Tanács) létesít.

A Tanács feladatai:

- a/ Figyelemmel kíséri a lelkiismereti- és vallásszabadság érvényesülését, időszakonként átfogóan értékeli e jogok megvalósulásának helyzetét,
- b/ megvizsgálja a Kormány, illetve a Tanács tagjai által kiemelkedő fontosságúnak tartott, s a lelkiismereti- és vallásszabadság érvényesülésével összefüggő kérdéseket,
- c/ elősegíti az állam és az egyházak, felekezetek, vallási közösségek közötti kapcsolatok ápolását, javaslatokat tesz az ezzel összefüggő állami feladatokra,
- d/ ajánlásokat fogalmaz meg az állami szervek számára a feladatkörébe tartozó kérdéseket érintő jogszabályok alkotására, intézkedések megtételére,
- e/ elősegíti a magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek közötti folyamatos együttműködést, véleménycserét, érdekegyeztetést.

A Tanács elnöke a minisztertanács elnöke, elnökhelyettese: a művelődési miniszter, titkára a Minisztertanács Hivatala Egyházpolitikai Titkárságának vezetője.

Tagjai: a társadalompolitikai feladatokat ellátó államminiszter, a minisztertanács elnökének felkérése alapján, a tanács munkájában részt venni kívánó valamennyi magyarországi egyház, felekezet, vallási közösség egy-egy képviselője.

A tanács szükség szerint, de legalább félévenként egyszer ülésezik.

Az ülésekről a Tanács elnöke tájékoztatja a minisztertanácsot.

A tanács maga határozza meg ügyrendjét, munkatervét.

A tanács működésével összefüggő titkársági feladatokat a Minisztertanács Hivatala Egyházpolitikai Titkársága látja el.

Bár a 65/1989 (VI.30) MT sz. rendelet szerint az Állami Egyházügyi Hivatal jogutód nélkül szűnik meg, mégis talán nem egészen alap nélküliek azok az aggályok, amelyek az Egyházpolitikai Titkárság felállításában az ÁEH valamiféle átmentését látják, elsősorban azért, mert annak személyi állományából alakították azt ki. Erőltetettnek és feleslegesnek látszik az Országos Vallásügyi Tanács, főképp pedig az Egyházpolitikai Titkárság felállítása azért is, mert lényegében egybeesik a művelődésügyi miniszternek újonnan biztosított, s a vallásfelekezetekkel kapcsolatos új feladatkörével. A múltban a minisztérium Katolikus egyházi ügyekkel és nem katolikus egyházi ügyekkel foglalkozó I. és II. főosztálya ezeket a feladatokat igen jól el tudta látni. Az Egyházpolitikai Titkárság felállítása csak a bürokrácia fokozására alkalmas és végső soron a lelkiismereti- és vallásszabadság lehetséges korlátjaként jelentkezik.

A KRITIKAI SZOLIDARITÁS PÉLDÁJA

Vilmos Vajta: Die "diakonische Theologie"
im Gesellschaftssystem Ungarns
Verlag Otto Lembeck
Frankfurt a.M. 1987, 188 lap

A Lutherische Monatshefte című hamburgi folyóirat 1983. márciusi száma cikket közölt Vajta Vilmos, az LVSZ strasbourg-i ökumenikus intézetének nyugalmazott igazgatója, a Svédországban élő neves magyar evangélikus teológus tollából. A cikk – A vitatott diakóniai teológia (Umstrittene Theologie der Diakonie) –, amely higgadtan és igényesen, de természetesen kritikailag fűz megjegyzéseket a diakóniai teológiához, rendkívüli indulatokat váltott ki a Magyarországi Evangélikus Egyház akkori vezetőiből. Többben közülük a Hungarian Church Press lapjain közös nyilatkozatban utasították vissza Vajta Vilmos írását. Felháborodottan tiltakoztak az ellen, hogy egyházunk teológiája (a diakóniai teológia!) "konformista" lenne, s hogy úgymond része lenne a marxizmus ideológiai apparátusának stb. Tiltakozásuk jelentős eleme volt, hogy olyan valaki írta a cikket, aki a negyvenes évek elejétől fogva külföldön él, s így nem élte át velünk sem a fasiszta idők, sem a háború utáni újjáépítés küzdelmeit, sem pedig az új helyzetben való útkeresés gyötrelmeit. A tartalmi kritikával nem tartalmi ellenérvet helyeznek szembe, hanem a szerző személyét próbálják így hitel nélkül tenni. A goromba támadás szerencsére nem tudta elvenni Vajta Vilmos kedvét a témával való további foglalkozástól. Így született meg néhány évvel később a diakóniai teológiáról szóló ismertetése és alapvető elemzése német nyelven, a könyv, amelyre ezekkel a sorokkal szeretnénk a figyelmet felhívni.

Vajta Vilmos könyve eredetileg külföldi teológusoknak íródott, olyanoknak, akik nyelvi nehézségek miatt alig-alig ismerkedhettek meg a diakóniai teológiával. Ez a magyarázata annak, hogy a kötet meglehetősen sok idézetet és ismertetést tartalmaz, és bőséges jegyzetanyaggal dolgozik. Igazában azonban nekünk, itthoni evangélikusoknak is szól, hiszen a diakóniai teológia tudományos igényű részletes kritikai elemzésével a mai napig is adósok vagyunk. Amiben ugyan közrejátszott, hogy egyházunk vezetői az elmúlt években mindig újra elszabotálták a diakóniai teológiával kapcsolatban megígért teológiai eszmecserét. Vajta professzor helyettünk és értünk is dolgozott hát, amikor megírta könyvét.

A kötet két fő fejezetre oszlik. Az első rész magának a diakóniai teológiának az ismertetése és teológiai értékelése. A második pedig a magyarországi protestáns teológusok és marxista ideológusok dialógusát, illetőleg az azzal kapcsolatos kérdéseket vizsgálja.

A diakóniai teológia tárgyalását egy könnyen adódó félreértés tisztázásával kezdi a szerző. Egyértelművé kell tennie ugyanis a külföldi olvasó számára, hogy a diakóniai teológiában nem a hagyományos értelemben vett diakóniáról, a belmiszriói jellegű szeretetmunkáról van szó. Sőt azt is világossá kell tennie, hogy a diakóniai teológia szó tartalma nem azonos az ökumenében, az egyházi világszervezetekben használt hasonló kifejezésekével. A diakóniai teológia alapeszméje valójában a magyarországi református teológusok által sokkal korábban képviselt ún. szolgáló egyház teológiája koncepcióból nőtt ki. Abból a gondolatkörből, amely végső soron a háború elvesztéséből és az azt követő politikai-társadalmi-gazdasági változásokból Isten ítéletét olvassa ki a múlt bűnei, avagy a bűnös múlt fölött. Az új, szocialista társadalom építésében való közreműködést pedig Isten kötelező akarataként értelmezi a múlt bűneitől megszabadult, bűnbocsánatot nyert egyház számára.

Az evangélikus egyház élete a második világháború utáni első időszakban erőteljesen eltért a református egyházétól. Mindenekelőtt azért, mert az evangélikus egyház akkori vezetősége, elsősorban Ordass püspök, hivatali kötelességének tartotta, hogy az egyház autonómiáját minden körülmények között védelmezze. Ez különösen is két ponton vált izgalmassá. Egyrészt az iskolák államosítása, másrészt a személyi ügyek kapcsán. Az Ordass püspök elleni koncepciók per és az azzal összefüggő súlyos kérdések közvetlenül és közvetett módon hosszú időre meghatározó szerepet játszottak a Magyarországi Evangélikus Egyház helyzetében. Csak Ordass püspök másodikori erőszakos eltávolítása után, Káldy Zoltán püspökségével került sor a szolgáló egyház teológiája evangélikus változtatánakra, a diakóniai teológiának a kidolgozására. Káldy 1964-ben először egy teológiai hallgatók előtt tartott előadásában beszél a szocialista társadalomban élő egyház ún. ötödik útjáról, a diakóniáról. Majd ugyanezt a gondolatot a pozsonyi teológián tartott díszdoktori székfoglalójában fejti tovább. Előadásának címe: Az egyház életformája: a diakónia. E fejtegetések szerint az egyházat megkísértő négy tévút (hierokrácia – uralkodás, konformizmus – azonosulás, gettóba vonuló elkülönülés és az oppozíció – ellenállás) helyett az egyház egyedül helyes útja, magatartása a szocialista társadalomban a diakónia. Csak ezen az úton, csak így követi az egyház Urát, aki szolgálni jött ebbe a világba.

"Az egyház életformája megfelel Uráénak, hogy ti. az diakónia. Ebben az a tendencia tükröződik, ami a későbbiek során mindig meghatározó marad. Végül is Jézus követéséről van szó, konkrétan az embernek a világban, a szocialista társadalmi rendszerben való magatartásáról. Az erkölcsi követés a döntő pontja ennek a teológiának. A 'diakóniai teológia' kritikájának az ismételt tiltakozások ellenére igaza van ebben. Mert bármilyen forrásból táplálkozik is ez a diakóniai teológia, az egyháznak a világban való szociáletikai, vagy ha úgy tetszik, társadalompolitikai magatartásában van. Ez a világ felé forduló oldala egyértelműen szorosan össze van kötve a szocializmus-

sai, nemcsak mint adott helyzettel, hanem mint ideológiával is. Ezzel még nem azt mondjuk, hogy itt 'keveredéssel' van dolgunk, ami ellen ez a teológia állandóan védekezik. Alapvetően azonban a 'szocialista építés' és ezzel együtt szükségszerűen az adott társadalmi rendszer mellatti levakolás határozta meg." (36.l.) Mondanunk sem kell, hogy ez a felismerés alapvető a diakóniai teológiának és e teológia megértésének szempontjából.

Később ugyan sor került a diakóniai teológia kiegészítésére és továbbfejlesztésére, de 1964-től kezdve tulajdonképpen ez a teológiai koncepció lett a Magyarországi Evangélikus Egyház hivatalos és kötelező teológiája.

A diakóniai teológia kritikai elemzését Vajta professzor két lépésben végzi el.

Az elsőben azt vizsgálja, hogy vajon indokolt-e a diakóniai teológia totális igénye, ami abban jut kifejezésre, hogy a keresztyén hit átfogó interpretációjának tartja magát. Ezzel kapcsolatban írásmagyarázati, rendszeres teológiai és történeti-egyház-történeti kérdésekkel kell szembenézni.

Az exegetikai gond már magánál a "diakónia" szó középpontba állításánál mutatkozik, amint arról Dúka Zoltán is szól nyílt levelében. Majd tovább növekszik a "diakonia-Krisztus" és a "példa-Krisztus" egyoldali hangsúlyozásánál. Eközben pedig sajnálatos módon elsikkad a Krisztusban Istennel történő kiengesztelődés "diakóniája", aminek pedig alapvető tartalmi jelentősége van az egyház küldetésében. (2Kor 5,18kk.)

Részeze teológiai szempontból a hit és a cselekedetek viszonyában jelentkeznek a nehézségek. A hit és a cselekedetek, a dogmatikum és etikum egymás mellé rendelésével ugyanis a diakóniai teológia felborítja a kettő közötti helyes viszonyt, a messze elkarýarodik Lutherától és hitvallásaink tanításától. A jócselekedet, ha úgy tetszik, a biblikus értelemben vett diakónia, mindig a hit gyümölcse. Ez a gyümölcs pedig a hit evangéliumi szabadságában terem, ami azonban lehetetlen, ha a diakónia gyakorlásában a szociális-gezdasági-politikai világoól kritikátlanul átvett tematika a meghatározó. Ebben az esetben "közeli a veszély, hogy a kontextus textussá és a szabadság evangéliuma ennek a világi kontextusnak a törvény jellegű követelésévé válik". (56.l.) Emellett méltán kérhető számon a diakóniai teológián a szentségek jelentőségüknek megfelelő értékelése is ebben a témakörben, — hangsúlyozza a szerző.

Súlyos problémát jelent az is, hogy a diakóniai teológiában "a Magyarországi Evangélikus Egyház múltját sok vonatkozásban átértelmezik és jelenével szinte ellentétesen ábrázolják." (56.l.) Mindezt elsősorban Ottlyk Ernő egyháztörténeti munkáiból és Pálfi Miklós írásaiból vett példákkal illusztrálja a könyv. Ezekben, sajátos politikai optikán át vizsgálva, a két háború közti egyházi helyzet igaztalanul sötét színben, az 1948 utáni pedig valótlanul szépre kozmetikázva jelenik meg. Vajta joggal teszi fel az egyáltalában nem költői kérdést: "Épülhet a jelen történelmi tények elhallgatására vagy szándékosan hiányos ábrázolására? (59.l.)

A mai olvasó, aki a világi sajtóban naponta találkozik az elmúlt évtizedek igen kritikus értékelésével, Vajta Vilmos könyvének éppen ezeknél a lapjainál érzi át talán legférdalmasabban az egyházunkat terhelő mulasztást. Vajon nem tudtuk volna-e sok mélyégtől, zsákutcától, tévedéstől megóvni népünket az ötvenes években, majd az 56 utáni évtizedekben, ha a kritikátlanul helyeslő megnyilatkozások helyett az igazi kritikai szolidaritás érvényesült volna szolgálatunkban? S ha ennek nem is lett volna kézzelfogható eredménye, legalább szavahihetőségét és erkölcsi hitelét megőrizte volna egyházunk.

A diakóniai teológia kritikai vizsgálata során a szerző a második lépésben elgondolkodtató kérdéseket intéz az "ötödik út" teológiájához. A diakóniai teológia által elmarasztalt és elvetett négy tévútat veszi sorra, s az ezekkel kapcsolatban megfogalmazódó kritikát magára a diakóniai teológiára fordítja vissza. Így szellemes ríposzt ez a fejezet. De nemcsak az, sokkal több is annál. Ezért a részletes elemzés után megfogalmazott végső kérdésre, hogy ti. "ez a 'tévutaktól' elhatárolt, ötödik út' maga is nem viseli-e a tévút vonásait", a szerző által meggyőzött olvasó válasza: igen.

Az első fő részt záró rövid fejezetben összegez és következtetéseket von le Vajta professzor. "Ha az ember töprengéseinek eredményeit össze akarja foglalni, úgy mindenekelőtt azt kell figyelembe vennie, hogy a diakóniai teológia olyan szituációban keletkezett, amelyben a marxista-leninista szocializmus uralkodó állami ideológiává lett. Másrészt figyelniünk kell arra az igényre, hogy a diakóniai teológia ezzel az ideológiával való keveredésnek minden fajtáját tagadja. Ez mindenesetre nem akadályoz meg bennünket abban, hogy ezt a teológiát ideológiának tekintsük." (111.l.) Erre nyilvánvalóan feljogosíthatja a szerzőt az is, hogy ezt a terminológiát maguk a diakóniai teológia képviselői is használják. Diakóniai teológia és marxizmus-leninizmus: két egymástól különböző ideológia, amely azonban egy platformra jut a cselekvési programban. Természetesen egy olyan programban, amelyet mindenestől a párt határoz meg, s amelynek kialakításában az egyháznak egyáltalában nincs lehetősége "kreatív együttműködésre". "Éppen ezért azonban az a jogos kérdés, hogy végső soron nem kétes-e az a 'szolgálat' amit ez a keresztyén lelkiismeret, 'felszabadító' teológiai ideológia a politikai hatalomnak tesz. Pontosan ezért van elsőrendű jelentősége, egy erről a teológiáról folytatott ökumenikus eszmecserének. Egy ilyen beszélgetés magának a magyar egyháznak is érdekében állna, hozzásegíthetne teológiai álláspontja tisztázásához, és nyílt beszélgetés révén segíthetné a világkeresztyénséggel való közösségét" — fejezi be könyvének első részét az író. (115.k.l.)

A protestáns-marxista párbeszéd problémáira térve, a kötet második fő részében, mindenekelőtt magának az ún. dialógusnak a történetét tekinthetjük át. Hosszú út vezetett odáig, míg — ahogy itthon nevezték — a keresztyének és marxisták, hívők és nem hívők hétköznapi együttműködésben megvalósuló dialógusától eljutottak az elméleti szakemberek, teológusok és ideo-

lógusok dialógusáig. Csak a 80-as években, az 1981-es debreceni szimpóziummal indult meg ez az eszmecsere. Ebben nyilvánvalóan közrejátzott, hogy a diakóniai teológia, illetve a szoi-gáló egyház teológiája a marxista partnerek számára a dialógus-ra alkalmasnak bizonyult. A párbeszéd kölcsönösen elismert célja pedig az volt, hogy elősegítse a gyakorlati együttmunkál-kodást a szocializmus építésében.

A dialógus kapcsán fölvetődő témákat a következő fejezetek-ben tárgyalja a kötet: 1. A hétköznapok dialógusától a teoló-gusok és marxista vallásteoretikusok közötti dialógusig, 2. Luther teológiájának jelentősége és a vallás kritikája Karl Marxnál, 3. Individuum és közösség: a kollektíva, 4. Ember és történelem: a haladás, 5. Egyház és társadalom: a struktúra problémái, 6. Egyház és béke: a világkatasztrófa.

A könyvnek ebből a részéből egyetlen gondolatkört szeret-nék csupán most kiemelni, azt, amelyben a keresztyén-marxista dialógus alapproblémájával foglalkozik Vajta Vilmos.

A fő kérdés e tekintetben az, hogy az adott körülmények között egyáltalán lehet-e szó igazi párbeszédről. Nevezetesen akkor, amikor az elméleti kérdések nincsenek ugyan hivatalosan kirekesztve a vitából, de eleve kizárt a partnerek világnézeti pozícióinak megkérdőjelezése. A saját álláspontok elmélyíté-sén is azért kell munkálkodni, hogy a konkrét gyakorlati együtt-működés hatékonyabb lehessen. (131.l.) S itt valóban súlyosan vetődnek fel számunkra Vajta kérdései: "... a marxista magya-tartásnak a következménye volt az, hogy a marxista valláskriti-kának az ismertetéséhez nem tartottak teológiai korreferátu-mot? Egyáltalán meglepő, hogy teológusok alig (vagy sose?) fog-lalkoznak a marxista pozíciókkal. Ezeket csak idézik, és mint a teológiai fejtegetések kiindulópontját, mint adott előfelté-telt a létező társadalmi rendszerben, egyszerűen elfogadják. A keresztyén álláspontot ugyan kimondják, de csak a marxizmus-sal találkozó keresztyén teológiához intézett kérdés formájáb-ban. Ilyen körülmények között az ember azt kérdezi, hogy a mar-xizmussal csak a marxisták... foglalkozhatnak. Vagy csak a teo-lógusok kötelezettek arra, hogy a marxista kérdésszűrtetést teo-lógiai gondolkodásuk posztulátumaként elfogadják? S megfordít-va, a dialógusban teológusok nem tesznek fel kérdéseket a mar-xistáknak? Nincsenek teológusok, akik mint specialisták a mar-xistákkal kritikus dialógust folytathatnának?" (könyvtan und dürften) (131.k.l.) Ezekhez a kérdésekhez kapcsolódva hiányol-ja Vajta azt is, hogy a katolikus teológusok ebből a párbeszéd-ből kimaradtak. Gyanítható, hogy ennek a dialógus konkrét tár-sadalompolitikai célkitűzése lehetett az oka.

Lényegében ugyanez a kérdés — ti. hogy igazi dialógus-e a dialógus — vetődik fel akkor is, amikor a "világnézet" és "ideo-lógia" Lukács József-féle megkülönböztetéséről van szó. Lukács szerint "minden ideológiának van természetesen — nyílt vagy burkolt — világnézeti töltése, miként minden világnézeti állás-pontnak van az emberek tevékenységét szabályozó ideológiai

funkciója is... Mégis: nem látszik feleslegesnek megkülönböztetésük sem. A világnézetek az embernek a külső világhoz és a többi emberhez való viszonyát jelenítik meg... Az ideológiák keretei ennél jóval tágabbak: itt már helyet kapnak mindazok az eszmék, erkölcsi és esztétikai értékek, normák, sőt azok a vélekedések és hiedelmek is, amelyek révén a társadalom osztályai saját küzdelmeiket tudatosítják, s amelyek a társadalmi mozgás szabályozásában közrehatnak." (Lukács József: Eszmék és választások, Kossuth, Bp., 1983. 299.1.) Joggal fűzi hozzá Vajta: "Hogy folytatható azonban egy ideológiai dialógus anélkül, hogy ez egyúttal, a világnézeti töltést' is ne érintené? Az ideológia mégiscsak a világnézet gazdasági, szociálpolitikai és alapjában az ember lényegének megfelelő kivetítése. Célul tűzhet ki hát akkor egy dialógus együttműködést anélkül, hogy az ideológiában tükröződő világnézeti előfeltételeket érintené? A Lukács által javasolt különbségtételben a világnézet és ideológia problémáinak itt mégis mélyreható összekapcsolása áll fenn. Lehetséges, hogy ez egyáltalán nem vált tudatos-sá a keresztyén partnerekben? A kérdés azonban fordítva is érvényes kell hogy legyen. Lehet ilyen körülmények között, az adott korlátok között dialógust folytatni? Mindenesetre nyitott kérdés, hogy vajon itt a dialógus útján végül is nem az egyház-nak a marxista társadalom struktúrájába való bekebelezését készítik-e elő." (154.1.)

Keményen kritikus gondolatok ezek. A tárgyilagos olvasó azonban mégis nagy haszonnal ismerkedhet velük, mert általuk segítséget kap a teológiai eszmélődéshez, szemléletének tisztulásához.

Befejezésül pedig hadd álljanak itt a könyv záró mondatai bizonyosságul egyúttal arra is, hogy méltán nevezhetjük Vajta Vilmos munkáját a kritikai szolidaritás példájának:

"A diakóniai teológiának ezt az analízisét a kritikai szolidaritás jegyében kell értenünk. Ökumenikus körben folyó dialógusunkat ugyanis meg kell szabadítanunk a közösség szentimentális bizonyítgatásától, és el kell jutnunk a lehetséges sokféleség konfrontációjához a közösségben. Ekkor épül fel a Krisztus teste a Lélek különböző adományai által. Az lehet a reménységünk, hogy ott, ahol Krisztus testében a gyógyulás folyamata megkezdődik, ott megérnek az emberi közösség számára is az első gyümölcsök. Isten országa eljött, de még nem tökéletességben jelent meg. A teljesség reménységében élünk, amit Krisztus megígért. A világ nem élhet e nélkül a reménység nélkül. A teológiának az a feladata, hogy minden hamis reménységtől megszabadulva, minden társadalmi rendszerben arra mutasson rá, amit témájával a nagygyűlés 1984-ben Budapesten hirdetni akart: „Krisztusban – reménység a világ számára”." (185.k.1.)

ÖSSZEFOGLALÓ

A Keresztyén Igazság harmadik száma az 1989 nyarán alakult "Megújulási Mozgalom" 'Kialtó szó' című nyilatkozatát, majd a szerzőknek az irat kiváltotta visszhangra adott választát teszi közzé. Ezután következik Ordass Lajos meditációja. Boleratzky Lóránd a "Felkészülés a zsinatra" című tanulmányában először a magyar evangélikus egyház múltbeli zsinatainak történetét vázolja, majd rámutat az 1966. évi zsinat által hozott jogilag tarthatatlan rendelkezésekre: az egyházi törvények vitatható pontjaira, a gyülekezetek autonómiáját korlátozó szempontokra, stb. Ittzés Gábor 1985-ös előadásában az egyház helyes fogalmát és a mai feladatait tárgyalja, bírálja a "diakóniai teológia" logikáját és monopolhelyzetét, javasolja, hogy tegyünk különbséget az egyház szolgálata, diakóniája és küldetése között. Figyelmeztet, hogy a küldetésben járó egyház ne engedje a koreszmék áldozatául esni az evangéliumot. A "Dokumentumok" rovatban két történelmi értékű nyilatkozatot közlünk: egyrészt Ordass Lajos 1956-os rádiószózatát, másrészt pedig Dóka Zoltánnak az egyházi reformmozgalmat megindító 1984-ben írt "Nyílt levelét", amit a Lutheránus Világszövetség vezetőségének címzett a budapesti nagygyűlés idején. Az öt évven ezelőtt írt levelet sokan támadták és vitatták a hivatalos egyház részéről, de mindezidáig még nem publikálták. A "Fórum" rovatban Boleratzky Lóránd a vallásügyi igazgatás aktuális kérdéseivel foglalkozik: 1989. július 1-vel megszűnt az Állami Egyházügyi Hivatal, valamint módosították azt a rendeletet, amely az egyházi tisztségek betöltését az előzetes állami hozzájáruláshoz kötik. Mindezek új lehetőségeket teremthetnének a MEE demokratizálódása számára. Am az ÁEH-t két másik intézmény váltja fel: egyrészt az "Országos Vallásügyi Tanács", másrészt a Minisztertanács "Egyházpolitikai Titkársága". A cikk helyteleníti, hogy a vallásszabadságról szóló törvény parlament által történt elfogadása előtt hoznak létre végleges intézményeket. Sokan tartanak attól, hogy az Egyházpolitikai Titkárság az ÁEH átmentését jelentené. Az "Élő tanúk" rovatban Schulek Tibor a folyóiratunk számára ígért visszaemlékezése helyett már csak a Botta István által írt és a templomi búcsúztatáson elmondott nekrológot olvashatjuk a harminc éven át mellőzött tudós lelkes életpályájáról. Végezetül Ittzés Gábor recenzióját közöljük Vajta Vilmosnak a diakóniai teológiáról szóló német nyelvű könyvéről. Ittzés hangsúlyozza, hogy Vajta professzor e könyvet helyettünk, nekünk és értünk írta, a "kritikai szolidaritás" példájaként.

ZUSAMMENFASSUNG

Die dritte Ausgabe der Christlichen Wahrheit beginnt mit der Erklärung "Schreiwort" der "Erneuerungsbewegung", die im Sommer 1989 gegründet wurde, und die Rückäusserung der Verfasser auf den durch die Schrift ausgelösten Anklang sind bekanntgegeben. Darauf folgt die Meditation von Lajos Ordass. In seinem Artikel "Vorbereitungen für die Synode" gibt Lóránd Boleratzy zunächst einen Überblick über die verschiedenen Synoden der ungarischen Lutheraner in der Vergangenheit. Dann verweist er auf die rechtlich unhaltbaren Aspekte der letzten Synode 1966, d.h. den fragwürdigen Wert der Kirchengesetze, die verschiedenen Aspekte der Eingrenzung der Autonomie der Gemeinden usw... Gábor Ittzés, in seiner 1985 gehaltenen Vorlesung, erläutert den Begriff Kirche, diskutiert ihre zeitigen Aufgaben, kritisiert die Logik und das Monopol der "Theologie der Diakonie" und schlägt eine Unterscheidung zwischen Dienst (Diakonie) und "Sendung" vor. Er warnt uns, dass die Kirche in ihrer Sendung das Evangelium niemals Opfer von zeitgebundenen Ideen oder Ideologien werden lassen sollte. Unter der Rubrik "Dokumente" veröffentlichen wir zwei Erklärungen von historischer Bedeutung. Die erste ist die 1956 gehaltene Radio-Ansprache von Bischof Lajos Ordass und die zweite der "Offene Brief" von Zoltán Dóka aus dem Jahre 1984. Dieses Dokument, gerichtet an die Leitung der Konferenz des Lutherischen Weltbundes während ihrer Versammlung in Budapest kennzeichnet den Beginn der Reformbewegung in der ungarischen Kirche. Dieser Brief, vor fünf Jahren geschrieben und von der offiziellen Kirchenleitung viel diskutiert und scharf attackiert, ist bisher noch nie veröffentlicht worden. Unter der Rubrik "Forum" bespricht Lóránd Boleratzy die neuesten Entscheidungen des Staates bezüglich der Handhabung religiöser Angelegenheiten. Am 1. Juli 89 wurde das Staatsamt für Kirchenfragen als Institution geschlossen und das Gesetz über ein vorheriges Einverständnis des Staates bei der Ernennung von Kirchenleitungsmitgliedern wurde ebenso aufgehoben. Diese Veränderungen könnten neue Perspektiven für den Demokratisierungsprozess in der lutherisch-ungarischen Kirche eröffnen. Jedoch wird das Staatsamt für Kirchenfragen durch zwei andere Institutionen ersetzt werden: den "Nationalrat für religiöse Angelegenheiten" und ein "Sekretariat für Kirchenpolitik", beide dem Ministerialrat unterstellt. Der Autor missbilligt, dass diese Institutionen geschaffen werden, bevor das neue Gesetz über Religionsfragen vom Parlament verabschiedet wird. Viele befürchten, dass die zuletztgenannte Institutionen ein Versuch ist, die Struktur des alten Kirchenamtes zu retten. In der Rubrik "Lebendige Zeugen" wollten wir eigentlich die Erinnerungen von Tibor Schulek veröffentlichen, die er uns für unsere Zeitschrift zugesagt hatte. Leider können wir nur einen Nachruf von Istvan Botta über das Leben und den Dienst dieses gelehrten Kirchenmannes wiedergeben, der von seinen Vorgesetzten über 30 Jahre lang abgelehnt worden war. Schliesslich veröffentlichen wir eine Rezension von Gábor Ittzés über Prof. Vilmos Vajtas kritisches Buch über die diakonische Theologie. Ittzés betont, dass Prof. Vajta dieses Buch für uns und statt uns geschrieben hat, als Zeichen "kritischer Solidarität".

SUMMARY

In the third issue of "Christian Truth" the editors publish a Manifesto of a "Renewal-Movement" formed in July 1989. The authors of the Manifesto also comment on the echo caused by the circulation of this document. It is followed by a meditation of Lajos Ordass. In his article "Preparation for the Synod" Lóránd Boleratzky first provides a survey about the various synods of the Hungarian Lutherans in the past, then points out the legally untenable aspects of the last synod in 1966 ie. the questionable value of the church laws, the aspects limiting the autonomy of the congregations etc. Gábor Ittész in his 1985 lecture clarifies the term of the "church", discusses its present tasks, criticizes the logic and the monopoly of the "theology of diaconia" and proposes a distinction between service (diaconia) and "mission" in the church. He warns us that the church in mission should never let the gospel fall victim to current ideas or ideology. Among "Documents" we publish two declarations of historical importance: the first one is the 1956 Radio-Address by Bishop Ordass and the second one is the 1984 "Open Letter" by Zoltán Dóka. The latter document addressed to the leadership of the Lutheran World Federation during its Assembly in Budapest marks the beginning of the reform-movement within the church. The letter written five years ago was much attacked and debated by the official church-leadership but has never been published so far. In the section "Forum" Lóránd Boleratzky discusses the most recent decisions of the state concerning the governing of religious affairs. On July 1st 1989 the State Office for Church Affairs (SOCA) ceased to exist as an institution and the law concerning the necessity of the previous state agreement for the appointment of church-leaders was also suspended. These changes could provide new perspectives for the democratization of the Hungarian Lutheran Church. However, the SOCA will be replaced by two other new institutions: by a National Council for Religious Affairs and by an Office of Church Politics both of them subordinated to the Council of the Ministry. The author dislikes the idea that these institutions are established before the new Law on Religion is accepted by the Parliament. Many people are afraid that the latter institution is an attempt to save the structure of the SOCA. In the section "Living Witnesses" we wanted to publish the recollections of Tibor Schulek that he had promised for our journal. Unfortunately we can publish only a necrologue by István Botta on the life and service of this scholar-clergyman who was rejected by his seniors for about thirty years. Finally, we publish a review by Gábor Ittész about Professor Vilmos Vajta's critical book on the theology of diaconia. Ittész emphasizes that Professor Vajta wrote this book instead of us and for us, an example of "critical solidarity".

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Az Ordass Lajos Baráti Kör elnöksége pályázatot hirdet a dr. Karner Károly által szerkesztett KERESZTYÉN IGAZSÁG c. folyóirat (1934-1945) történetének a feldolgozására.

A pályázat célja:

A pályázó mintegy 25-30 oldalas terjedelemben készítsen egy ismertető és értékelő tanulmányt a folyóirat teológiai-szellemi arculatáról, a két világháború közötti evangélikus értelmiségre gyakorolt hatásáról, — mutasson rá a folyóirat napjainkban is rendkívül aktuális jelentőségére.

A pályázat feltételei:

Pályázhatnak az Evangélikus Teológiai Akadémia hallgatói, a Teológia nappali vagy levelező tagozatán végzett 35 év alatti lelkesek és világiak.

A pályadíjak összege:

- I. díj — 5 000 Ft
- II. díj — 3 000 Ft
- III. díj — 2 000 Ft

A díjnyertes pályázat publikálásra kerül a KERESZTYÉN IGAZSÁG ÚJ FOLYAMÁBAN.

A pályázatok beadása:

A pályázatokat 1990. március 31-ig három példányban "jeligésen" kell beküldeni az Ordass Lajos Baráti Kör címére:
1114 Budapest, Bocskai út 10.

Budapest, 1989. évi szeptember 1-én.

id. Kendeh György s.k.
a Baráti Kör titkára

Dr. Boleratzky Lóránt s.k.
a Baráti Kör elnöke

E számunk szerzői:

BOLERATZKY LÓRÁND dr. ny.ügyvéd	- Budapest
BOTTA ISTVÁN ny.lelkész	- Budapest
DÓKA ZOLTÁN gyül.lelkész	- Hévízgyörk
ITTÉSZ GÁBOR gyül.lelkész	- Győr

A következő számunk tartalmából:

BOLERATZKY LÓRÁND dr.	- Az egyházkerületek beosztásáról
	- Vértanúink: dr. Zsedényi Béla
DÓKA ZOLTÁN	- Isten kiáltó emberei
SCHOLZ LÁSZLÓ	- Bánom... elnöki megnyitó - 1956
-	- Testvéri szó - 1986

SZERKESZTŐI ÉS KIADÓI ÜZENETEK:

Folyóiratunkban megjelent cikkekhez, tanulmányokhoz kapcsolódó hozzászólásokat, észrevételeket kérjük a szerkesztőbizottság címére küldeni.

A folyóirat könyvtárosi forgalomba nem kerül, a kiadóhivatalban szerezhető be.

A folyóirat terjesztéséhez a Baráti Kör tagjainak és Olvasóinak segítségét kérjük.

Az Ordass Lajos Baráti Kör rendezésében

1989. évi október 14-én, szombaton de. 10 órakor

a Budapest-kelenföldi Gyülekezet tanácsstermében (XI. Bocskai út 10.) előadást tart:

D.Dr.Vajta Vilmos teol.professzor

HIT ÉS ÉLET ÖSSZECSENGÉSE Kierkegaard - Ordass Lajos
tolmácsolásában

(Az előadáshoz kérdések - hozzászólások csatlakozhatnak)

Erre az előadásra és találkozásra szeretettel hívjuk és várjuk a Baráti Kör és a Gyülekezetek tagjait, valamint az érdeklődőket.

Örömmel adunk hírt arról, hogy kiadás előtt áll:

TERRAY LÁSZLÓ: Ő másként nem tehetett!

című Ordass Lajosról szóló életrajzi munkája.